

**T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Psikoloji Ana Bilim Dalı**

**YÜKSEK VE DÜŞÜK STATÜLÜ GRUPLARDA İÇ GRUP VE DIŞ GRUP
YANLILIĞI**

Fatma Şadan ÇİMENDAĞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin,2013

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Psikoloji Ana Bilim Dalı

YÜKSEK VE DÜŞÜK STATÜLÜ GRUPLARDA İÇ GRUP VE DIŞ GRUP
YANLILIĞI

Fatma Şadan ÇİMENDAĞ

Danışman
Doç. Dr. Serap AKGÜN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin,2013

Mersin Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Fatma Şadan ÇİMENDAĞ tarafından hazırlanan YÜKSEK VE DÜŞÜK STATÜLÜ GRUPLARDA İÇ GRUP VE DIŞ GRUP YANLILIĞI başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından Psikoloji Bölümü Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

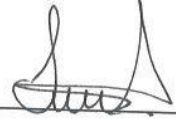
Başarılı

Başarısız

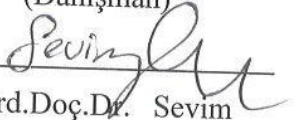

Üye

Doç.Dr. Serap AKGÜN
(Danışman)

Üye

Yrd.Doç.Dr. Sevim
ODABAŞ

Üye

Doç.Dr. Aslı ASLAN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum.

Onay

Prof.Dr. Nalan YEĞİM
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Öncelikle bu çalışmanın uzun ve zorlu uğraşlar sonucunda ortaya çıktığını belirtmek isterim. Bu zorlu yolda üzerimde her an manevi desteğini hissettiğim, çalışmanın her aşamasında benden bilimsel desteğini eksik etmeyen ve başarabileceğime dair inancını yitirmeyen çok sevgili ve biricik tez danışmanım sayın Doç.Dr. Serap AKGÜN'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Siz olmasaydınız bu çalışma sonuçlanamazdı.

Çalışmanın son anına kadar manevi desteği ve başaracağıma dair inancı ile her zaman yanımda olan sevgili eşim Behlül ÇİMENDAĞ'a, ihtiyaç duyduğum her an bana yardımcı olan Pervin Anneme, uzakta da olsa benimle her zaman gurur duyan sevgili annem Candan BEYAZYÜREK'e ve ağabeyim Emre BEYAZYÜREK'e çok teşekkür ederim.

Bu çalışmanın uygulama sürecinde üniversitelerinde araştırma yapmama izin veren tüm yetkili kişilere ve çalışmaya katılan tüm öğrencilere teşekkürü borç bilirim.

Son olarak hayatıma girdiği andan itibaren hayatımın yönünü değiştiren ve her an beni mutlandıran biricik kızım Duru'ya çok ama çok teşekkür ederim.

ÖZET

YÜKSEK VE DÜŞÜK STATÜLÜ GRUPLARDA İÇ GRUP VE DIŞ GRUP YANLILIĞI

Bu çalışmanın amacı yüksek ve düşük statülü grup üyelerinin sosyal kimliklerine yönelik bir tehdidin olduğu ve olmadığı koşullarda iç grup ya da dış grup yanlılığı yapıp yapmadıklarını hem açık hem de örtük ölçümlerle test etmektir.

Araştırmaya 62'si düşük 63'ü yüksek sosyoekonomik düzeyden toplam 125 üniversite öğrencisi gönüllü olarak katılmıştır. Katılımcılar bireysel olarak bir odaya alınmış ve veriler bilgisayar ortamında toplanmıştır. Katılımcılar sosyal kimlik tehdidinin olduğu ya da olmadığı koşullara seçkisiz olarak atanmışlardır. Katılımcılardan ilk olarak demografik bilgi formunu doldurmaları istenmiştir. Daha sonra sosyal kimlik tehdidinin olduğu koşullarda deneklere iç gruplarına ilişkin olumsuz bir değerlendirme sunulmuş ve bu değerlendirmeye katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Bu aşamanın ardından katılımcıların zenginlere ve fakirlere ilişkin değerlendirmeleri hem Örtük Çağrışım Testi (ÖÇT) ile hem de olumlu ve olumsuz sıfatlar listesi ile ölçülmüştür. Çalışmada ayrıca, katılımcıların içinde yaşadıkları sistemi meşru algılama düzeylerini değerlendirmek amacıyla Genel Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği (GSMÖ) kullanılmıştır. Katılımcıların dünyayı ne derece adil algıladıklarını değerlendirmek için ise Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği (GADIÖ) ve Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği (KADIÖ) kullanılmıştır.

Düşük ve yüksek sosyoekonomik düzeyden deneklerin, düşük ve yüksek sosyoekonomik grupların üyelerini olumlu ve olumsuz sıfatlar açısından (açık ölçümler) nasıl değerlendirdiğini test etmek amacı ile verilere 2 (deneklerin sosyoekonomik düzeyi; yüksek SED ve düşük SED) x 2 (tehdit var-tehdit yok) x 2 (değerlendirilen grup; zengin-fakir) faktörlü son faktörde tekrar ölçümlü varyans analizi uygulanmıştır. Varyans analizi

sonuçları, örtük çağrışım testinde zengin ve iyi, fakir ve kötü kategorileri alt alta geldiğinde tüm deneklerin ortalama tepki sürelerinin zengin ve kötü, fakir ve iyi kategorileri alt alta geldiği duruma oranla anlamlı biçimde daha kısa olduğunu göstermiştir. Başka bir deyişle yüksek statülü grup üyeleri iç grup yanlılığı yaparken düşük statülü grup üyeleri dış grup yanlılığı yapmıştır. Açık ölçümler için yapılan varyans analizi sonuçları ise hem düşük hem de yüksek sosyoekonomik düzeyden deneklerin iç gruplarını dış gruba oranla daha olumlu, dış grubu da iç gruplarına oranla daha olumsuz değerlendirdiğini göstermiştir. Açık ölçümlerde hem yüksek hem de düşük statülü grubun iç grup yanlılığı yaptığı gözlenmiştir. Araştırmada etkisi incelenen bir diğer değişken olan sosyal kimlik tehdidi ise iç grup yanlılığını etkilememiştir.

Anahtar Kelimeler: sistemi meşrulaştırma, iç grup yanlılığı, dış grup yanlılığı, sosyal kimlik tehdidi, örtük çağrışım testi.

ABSTRACT

IN-GROUP AND OUT-GROUP FAVOURITISM IN HIGH AND LOW STATUS GROUPS

The purpose of the study was to examine whether members of high-and low-status groups exhibit in-group and out-group favouritism under conditions of social identity threat or no threat, using open and implicit measures.

A total of 125 university students, 62 of whom come from a low socioeconomic status and 63 of whom come from a high socioeconomic status, participated in the study voluntarily. Participants were taken to a room individually, and data were collected in computer environment. Participants were randomly assigned to the conditions of social identity threat or no threat. Participants were initially required to complete the demographic information form. Then, a negative evaluation related with their in-group was presented to the subjects under conditions that include a social identity threat, and it was asked whether they agree with this statement or not. After this step, assessments of participants with regards to the rich and poor were measured via both Implicit Association Test (IAT) and a list of positive – negative adjectives. Students' system justification motives were assessed by General System Justification Scale (GSJS). General Belief in a Just World Scale (GBJWS) and Personal Belief in a Just World Scale (PBJWS) were also used in order to measure how just the participants perceive the world.

In order to examine the effects of group status and social identity threat on in-group/out-group favouritism a 2 (socioeconomic status of subjects; high SES and low SES) x 2 (threat – no threat) x 2 (assessed group; rich-poor) factorial analysis of variance in which the last variable involved repeated measures, was performed. The results of the analysis revealed that when rich and good, poor and bad categories are listed one under the

other, average reaction time of all of the subjects were significantly shorter in comparison to the situation where rich and bad, poor and good categories are listed one under the other. In other words, members of high status group exhibited in-group favouritism, while members of low status group exhibited out-group favouritism. The results of analysis of variance that was performed for open measurements revealed that the subjects from both low and high socioeconomic status assess their in-groups more positively in comparison to the out-group, and that they assess out-group more negatively in comparison to their in-group. In open measurements, it was observed that both high and low status groups exhibited in-group favouritism. Social identity threat did not have any significant effect on in-group favouritism.

Key Words: system justification, in-group favouritism, out-group favouritism, social identity threat, implicit association test.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
GİRİŞ	1
I. KURAMSAL ÇERÇEVE VE GÖRGÜL ARASTIRMALAR	3
I.1. Sosyal Kimlik Kuramı	3
I.1.1. Sosyal Kategorilendirme	6
I.1.2. Sosyal Kimlik	7
I.1.3. Sosyal Kimlik Tehdidi	10
I.1.4. Sosyal Karşılaştırma.....	12
I.1.5. İç Grup Yanlılığı ve Dış Grubu Değersizleştirme.....	14
I.2. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı	16
I.2.1. Ego, Grup ve Sistemi Meşrulaştırma Güdöleri	18
I.2.2. Statükonun Rasyonelleştirilmesi	21
I.2.3. Sistemi Meşrulaştırma ve Adil Dünya İnancı Kuramı	24
I.2.4. Sistemi Meşrulaştırma Açısından Dış Grup Yanlılığı.....	27
I.3. Dış Grup Yanlılığının Örtük Değerlendirmesi	29
I.3.1. Örtük Çağrışım Testi-ÖÇT (Implicit Association Test-IAT).....	33
I.4. Araştırmanın Amacı.....	36
I.5. Hipotezler.....	38

I.6. Araştırma Soruları.....	39
I.7. Sınırlılıklar	39
II. YÖNTEM.....	40
II.1.Örnekleme	40
II.2. Araştırmada Yer Alan Değişkenler ve Deney Deseni.....	40
II.3. Veri Toplama Araçları.....	41
II.3.1.Örtük Çağırışım Testi.....	41
II. 3.2. Açık Sıfat Listesi.....	43
II. 3.3. Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği.....	44
II.3.4. Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği.....	45
II.3.5. Genel Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği.....	45
II.4. İşlem.....	46
III. BULGULAR.....	49
IV. TARTIŞMA.....	57
IV.1. Sosyal Kimlik Tehdidi ve Sistemi Meşru Algılama Arasındaki İlişkiler.....	61
IV.2. Sosyal Kimlik Tehdidi ve Adil Dünya İnancı Arasındaki İlişkiler.....	62
SONUÇ.....	65
KAYNAKÇA.....	67
EKLER	

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Greenwald ve Arkadaşlarının (1998) Çalışmalarında	
Kullanılan Örtük Çağrışım Testi'nin Şematik Örneği.....	37
Tablo 2. Deney Deseni.....	41
Tablo 3. Çalışmada Kullanılan ÖÇT'nin Aşamaları.....	43
Tablo 4. ÖÇT ile Alınan Örtük Ölçümlerin Ortalama ve Standart S	
Sapmaları.....	49
Tablo 5. Örtük Çağrışım Testindeki Kategorilerin (Zengin-Fakir),	
Sosyoekonomik Düzeyin ve Sosyal Kimliğe Yönelik Tehdidin ÖÇT	
Puanları Üzerindeki Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	50
Tablo 6. Açık Ölçümlerin Ortalama ve Standart Sapmaları.....	53
Tablo 7. Deneklerin Sosyoekonomik Düzeyinin, Sosyal Kimliğe Yönelik	
Tehdidin ve Değerlendirilen Grubun Sosyoekonomik Düzeyinin	
Olumlu ve Olumsuz Değerlendirmeler Üzerindeki Etkisine İlişkin	
Varyans Analizi Sonuçları.....	54
Tablo 8. Adil Dünya İnancı ve Sistemi Meşrulaştırma	
Ölçümlerinin Ortalama ve Standart Sapmaları.....	55
Tablo 9. Deneklerin Sosyoekonomik Düzeyinin ve Sosyal Kimliğe	
Yönelik Tehdidin Deneklerin Sistemi Meşrulaştırmaları ve Adil Dünya	
İnançları Üzerindeki Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	56

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Olumlu Değerlendirmeler Üzerindeki Sosyoekonomik

Düzeş ve Değerlendirilen Sosyoekonomik Grup Ortak Etkisi Grafiği..... 62

Şekil 2. Olumsuz Değerlendirmeler Üzerindeki Sosyoekonomik

Düzeş ve Değerlendirilen Sosyoekonomik Grup Ortak Etkisi Grafiği..... 63

GİRİŞ

Sosyal bir varlık olan insan gruplaşma ve kendini bir gruba ait hissetme eğilimi içerisinde. Grup kavramı sosyal psikoloji alanında önemli bir yer tutmakta ve bireyle grup arasındaki ilişkiler sosyal psikoloji araştırmalarının temelini oluşturmaktadır (Hogg ve Abrams, 1998). Sosyal psikoloji, insanların sosyal gruplara katılmaları sonucu ortaya çıkan davranış düzenliliklerinin incelenmesi üzerinde duran bir disiplin olup bu alanda, bireyle toplumsal dinamikler arasındaki ilişkilerin incelenmesinin 1950'li yıllarda Muzaffer Sherif ve arkadaşlarının sosyal çatışma çalışmaları ile başladığı görülmektedir. Sherif (1966) önyargıların, gruplar arasındaki ilişkilerin niteliği ile oluştuğunu öne sürerek gerçekçi çatışma kuramını geliştirmiştir. Bu kuram gruplar arası süreçlere vurgu yapan ilk sosyal psikolojik kuram sayılmaktadır. Gerçekçi çatışma kuramı, gruplar arası ilişkilerin, grup üyelerinin hedeflerine ulaşma açısından birbirlerine göre konumları ile belirlendiğini öne sürer. Bununla birlikte, rekabetçi amaçlar ve sınırlı kaynaklar için mücadele etmenin de gruplar arasında çatışmaya yol açacağına dikkat çeker. Buna göre gruplar, sınırlı veya değerli kaynaklara ulaşmak ve bu kaynaklardan daha fazla pay almak için rekabetçi tutum sergilerler ve gruplardan biri kaynağı elde ettiğinde veya diğer gruba göre kaynaktan daha çok pay aldığına, gruplar arasında ayrımcı ve önyargılı davranışlar ortaya çıkar. Sherif'in (1966) bir dizi araştırmasında elde edilen bulgulara göre gruplar arasında yaşanan rekabetin gruplar arası çatışmaya neden olduğu ve grupların işbirliği yapmalarını gerektirecek durumlarda ise gruplar arası çatışmanın şiddetinin azaldığı ve gruplar arası çatışmanın sonlandığı ortaya çıkmıştır.

Sherif'in gerçekçi çatışma kuramının ardından sosyal psikoloji alanında grup dinamikleri ve gruplar arası davranış çalışmaları öne çıkmış ve bu bağlamda grup dinamiklerine ve gruplar arası davranışların neden ve sonuçlarına açıklamalar getiren yeni

kuramlar ortaya çıkmıştır. Henri Tajfel ve John Turner tarafından 1970'lerin ortalarında geliştirilen sosyal kimlik kuramı gruplar arası ilişkiler ve grup süreçlerinin grup üyeleri üzerindeki etkilerinin incelenmesini temel alan bir kuramdır. Kurama göre, insanlar 'gruplaşma' ve 'kendini bir gruba ait hissetme' eğilimi içindedir. Bu eğilimin altında ise, insanların olumlu bir öz değerlendirme yapma ve benlik saygısını yüceltme gereksinimi yatmaktadır (Turner, 1982). Sosyal kimlik kuramı insanların benlik saygılarını yüceltme gereksinimleri nedeni ile dahil oldukları grupları diğer gruplardan daha iyi değerlendirme eğiliminde olduklarını savunur. Birey bu olumlu benlik saygısı gereksinimi nedeni ile çoğu zaman kendi grubunun statüsüne bakmaksızın, dahil olduğu grubunu yüceltme ve diğer grubu değersizleştirme eğiliminde olur. Bununla birlikte, birey olumlu benlik saygısı gereksinimini karşılayamadığında bireyin benlik saygısı düşecektir. Benlik saygısı düşük olan birey de sosyal kimliği ile daha fazla özdeşleşme eğiliminde olacak, böylelikle de ait olduğu grubun başarıları ile benlik saygısını onarmaya çalışacaktır.

1994 yılında John T.Jost ve Mahzarin Banaji tarafından geliştirilen sistemi meşrulaştırma kuramı ise kuramcılar tarafından sosyal kimlik kuramının adeta bütünleyicisi olarak tanımlanmıştır. Sistemi meşrulaştırma kuramı toplumda görülen güç farklılıklarına vurgu yaparak insanların her koşulda bu güç farklılıklarını göz ardı ettiğini, olumlu bir öz değerlendirme yapmak ve benlik saygılarını yüceltmek için mücadele ettiklerine dikkat çekmiştir. Bu anlamda sistemi meşrulaştırma kuramı insanların kendilerini etkileyen sosyal sistemleri neden ve nasıl kabul edip sürdürdüklerini anlamak üzerine şekillenmiştir (Jost ve Banaji, 1994; Jost ve Hunyady, 2002; Jost, Banaji ve Nosek, 2004).

Sosyal kimlik kuramı ve sistemi meşrulaştırma kuramı çalışmaları, aralarında güç, konum, saygınlık ilişkileri olan sosyal sınıflar ile yürütülmüştür. Bu sosyal sınıfların kimisi

toplum içerisinde avantajlı konumdayken kimisi de dezavantajlı konumdadır. Sosyal sınıflar arasındaki bu statü farklılıklarına bağlı olarak ortaya çıkan gruplar arasındaki davranış örüntüleri sosyal kimlik kuramı ve sistemi meşrulaştırma kuramı açısından farklı değerlendirilmektedir. Düşük statülü grupların, özellikle bilinçli olmayan örtük değerlendirmelerde, mevcut sistemi rasyonelleştirerek sisteme destek verdiklerini ve yüksek statülü grupları kendi gruplarından daha olumlu değerlendirdiklerini öne süren sistemi meşrulaştırma kuramının aksine sosyal kimlik kuramı düşük statülü grupların sosyal kimliklerini yüceltmek adına iç gruplarını daha olumlu değerlendireceklerini savunur. Bununla birlikte sosyal kimlik kuramı gruplar arası davranış örüntülerinde sosyal kimlik tehdidinin önemine dikkat çekmektedir. Bu çalışmada sosyoekonomik açıdan düşük ve yüksek statülü grup üyelerinin sosyal kimliklerine yönelik bir tehdidin olduğu ve olmadığı koşullarda iç gruplarına ve dış gruplarına yönelik değerlendirmeleri açık ve örtük ölçümlerle değerlendirilecek ve grupların sistemi meşru algılama düzeyleri ile adil dünya inançları karşılaştırılacaktır.

I. KURAMSAL ÇERÇEVE VE GÖRGÜL ARAŞTIRMALAR

I.1.Sosyal Kimlik Kuramı

Henri Tajfel ve John Turner tarafından 1970'lerin ortalarında geliştirilen sosyal kimlik kuramı insanların bir grubun üyesi olduklarında davranışlarının niteliksel olarak farklılaşacağı üzerine şekillenmiştir (Brown ve Turner, 1981). Sosyal kimlik kuramının gruplar arası ilişkileri ve dinamikleri açıklamada çizdiği bu çerçevede sosyal psikoloji alanında önemli rol oynamıştır.

Sosyal kimlik kuramına göre bireyler kendilerini ait oldukları sosyal gruplarla değerlendirirler. Yaşamı boyunca birçok kimlik yapısına sahip olan insan kendisini bu kimliklerle, yani ait hissettiği grup üyelikleri ile tanımlar. Kadın olması, genç olması,

öğrenci olması gibi. Bunların tamamı onun kimliğidir. Bireyin ait olduğu gruplar onun kimlik kazanmasını sağlarlar.

Bir sosyolog olan Sumner (1906) insanların üyesi oldukları grup ile (iç grup) diğer gruplar (dış grup) arasında ayırım yapacaklarını öne sürmüştü ve sosyal kimlik kuramının üzerinde durduğu süreçler ile ilgili çalışmalar yürütmüştür (Akt.Brewer,1979). Sumner, çalışmalarında gruplar arası davranışı etnosentrik (etnik merkezcilik) boyutta ele alarak incelemiş ve bireylerin kendi gruplarının merkezde olduğuna dair inançlarının iç grup ve dış grup arasında düşmanlık ve ötekileştirme süreçlerinin ortaya çıkacağını savunmuştur. Sumner'ın gruplar arası davranışı sadece entosentrik boyutta ele alması, gruplar arası davranış süreçlerinde süregelen bir çatışma ve düşmanlık olacağı varsayımını ortaya çıkarmıştır. Ancak sosyal kimlik kuramcıları, gruplar arası davranış süreçlerindeki iç grup yanlılığı ve dış grup düşmanlığına farklı bir boyut kazandırarak, en küçük grup paradigması çalışmaları ile gruplar arası çatışmanın etnosentrik yapısı dışında ele alınmasını ve iç grup yanlılığının her koşulda dış grubu değersizleştirme olarak sonuçlanmadığını ortaya koymuşlardır.

Tajfel ve arkadaşları (1971), en küçük grup paradigması çalışmalarında lise öğrencilerini rastlantısal olarak iki ayrı gruba ayırmış ve her katılımcıya sadece Kandinsky ve Klee isimli ressamların eserlerinin seçimlerine göre gruplandırıldıkları bilgisi verilmiştir. Her katılımcı tek tek bir odaya alınmış ve bir miktar parayı kendisi dışında biri kendi grubundan biri diğer gruptan olmak üzere iki katılımcıya paylaşması söylenmiştir. Çalışmada katılımcıların, aralarında hiçbir geçmiş, hiçbir etkileşim ve hiçbir çıkar çatışması olmadığı halde, dağıtılması söylenen parayı dağıtırken kendi grup üyesini kayırdığı bulgulanmıştır. Çalışmada katılımcıların karar verme stratejilerini belirlemek amacı ile çeşitli matriksler kullanılmıştır. Sonuçlar, en çok başvurulan stratejinin iç grubu

kayıma olduğunu göstermiştir. En küçük grup paradigması çalışmalarına benzer olarak yapılan birçok araştırmada (örn. Brewer,1979; Tajfel,1982) iç grup yanlılığı ve dış grup ayrımcılığı şeklinde ortaya çıkan sosyal sınıflandırmanın, gruplar arası davranışı ortaya çıkarmada yeterli olduğu bulgulanmıştır.

Billing (1976), en küçük grup paradigması çalışmalarının gruplar arası çatışmanın ortaya çıkmasında ne Sumner'ın vurguladığı salt etnosentrik süreçlerin ne de Sherif'in gerçekçi çatışma yaklaşımında olduğu gibi planlanmış bir rekabet ve sınırlı kaynaklar için mücadele etmenin gerekmediğini, sadece diğer bir gurubun var olduğu bilgisinin bile yeterli olduğunu kanıtladığına vurgu yapmıştır (Akt.Tajfel, 1982).

Sosyal kimlik kuramının dört temel varsayım üzerine yapılandırıldığı görülmektedir. Bu yapılardan ilki sosyal kategorizasyon olarak tanımlanan insanların kendilerini, üyesi oldukları sosyal grubu temel alarak tanımlayıp değerlendirdikleri, bu değerlendirme sonucunda da insanların o grupla özdeşim kurarak sosyal kimliklerinin oluşması sürecidir (Turner,1987). Sosyal kimlik kuramının temelini oluşturan bir diğer varsayım ise sosyal karşılaştırma yolu ile üyesi olunan grubun konumunun belirleneceğidir. Buna göre, birey üyesi olduğu kendi grubunu diğer gruplarla karşılaştırarak değerlendirecek, tanımlayacak ve sınıflandıracaktır (Turner, 1975). Sosyal kimlik kuramının temelini oluşturan üçüncü varsayım ise bireylerin olumlu bir sosyal kimlik edinmek ve benlik saygılarını yükseltmek için gruplar arasında sosyal karşılaştırma yaparken kendi grubunu kayırıp diğer grubu küçümseyerek yanlı bir algılama içine girip 'iç grup yanlılığı' yaptıklarıdır (Doosje, Spears ve Ellemers, 1997). Son olarak sosyal kimlik kuramının vurgu yaptığı bir diğer varsayım ise insanların sosyal kimliğinin olumlu olup olmamasının üyesi oldukları grubun öznel konumu ve yapısına bağlı olacaktır (Turner ve Brown, 1978). Buna göre, yukarıda belirtilen diğer üç temel süreç, toplumda iç

grubun konumu çok iyi olmasa da sosyal kimliği olumlu yapmak için hizmet etmektedir. Ancak bazen grubun konumu diğer grupla karşılaştırıldığında görmezden gelinemeyecek kadar düşük olabilmekte ve bu da sosyal kimliğin olumsuz olmasına neden olmaktadır (Hinkle ve Brown, 1990). Olumsuz bir sosyal kimlik benlik saygısının düşmesine neden olacağından bireyler bu olumsuz sosyal kimliği olumlu hale getirmek için farklı stratejiler kullanırlar (Turner ve Brown, 1978). Olumsuz sosyal kimlikten kurtulmak amacıyla uygulanan bazı stratejiler arasında grup üyesinin, üyesi olduğu düşük statülü veya dezavantajlı grupla düşük düzeyde özdeşim kurması, daha avantajlı konumda olan başka bir grup üyeliğini tercih etmesi ve dış grupla yaptığı karşılaştırmalara yeni bir boyut eklemesi örnek verilebilir (Doosje, Spears ve Ellemers, 2002).

I.1.1.Sosyal Kategorilendirme

İnsanlar yaşamlarının her anında birçok uyarana maruz kalır. Bu uyarıların, sınıflandırılarak değerlendirilmesi dünyanın daha düzenli algılanmasını sağlar. Kategorilendirme denilen bu sınıflandırma süreci, yaşamın her alanında olduğu gibi kişiler arası ve gruplar arası davranışlarda da ortaya çıkmaktadır. İnsanların sosyal dünyayı kategorilendirmesindeki en büyük neden aşırı bilgi yüklemesinden kurtulmaktır (Hewstone ve arkadaşları, 1996).

Bilgi işleme sürecinin en kolay yolu olan sosyal kategorilendirme, insanların her birinin benzer şekilde algılanıp, her birine benzer tepkiler verilmesine yol açan bir süreç olup bu süreç sonunda birçok bireysel farklılık göz ardı edilir ve şemalar, kalıp yargılar ve önyargılar oluşur (Hewstone ve arkadaşları, 1996). Allport (1954/1958, akt. Jost ve Burgess, 2000), zihnimizdeki kategorilerin gruplar hakkında değerlendirmeler ve yargılamalar yapmada etkili olduğunu belirtmiştir. Gruplar arası davranışlar söz konusu olduğunda sosyal kategorilendirme sürecinde, iç grup üyeleri ve dış grup üyeleri arasında ayırım yapılır. Bu süreçte insanlar kendi başlarına bir birey olarak değil üyesi oldukları

toplumsal grubun normları ile karakterize edilerek ,‘zenciler’, ‘beyazlar’, ‘kadınlar’, ‘Türkler’ olarak sınıflandırılır. Bu sürecin sonunda oluşturulan kalıp yargıların etkisi ile grup üyelerinin her birinin bireysel farklılıkları görmezden gelinerek, o grubun tüm özelliklerini taşıdığı inancı gelişir (Demirtaş, 2003). Bu inanç, beklenti ve bilgi sistemi, merkezi, kemikleşmiş, şematik ve büyük ölçüde yanlış bilişsel formlardır (Hortaçsu, 1998).

Sosyal kimlik kuramı sosyal kategorilendirme sürecinden ziyade, Turner’ın (1982) da vurgu yaptığı, bu sürecin iki temel sonucuna önem vermektedir. Buna göre, sosyal kategorilendirme süreci sonunda bireyler iç grup üyeleri arasında, olduğundan daha fazla benzerlik olduğunu ve dış grup üyelerinin de kendilerinden olduğundan daha fazla farklı olduğunu algırlar. Bu süreç *abartma etkisi* olarak tanımlanmaktadır. Turner’ın (1982) çalışmasında bahsettiği bir diğer sonuç ise sosyal kategorilendirme ile iç grup ile dış grup arasında karşılaştırma yapan grup üyeleri olumlu bir sosyal kimlik ve yüksek bir benlik saygısı çıkarmak amacıyla iç gruptan yana tercih kullanarak kendi gruplarına yanlı davranma eğiliminde olurlar. Bu süreç *iç grup yanlılığı* olarak tanımlanır.

I.1.2.Sosyal Kimlik

Sosyal kategorilendirme insanların kendilerini bir grubun üyesi olarak tanımlamalarına yol açmaktadır. Ait olunan gruplar kişinin sosyal kimliklerini belirler. Turner (1982) sosyal kimliği, bireyin kendisi için duygusal olarak anlamlı olan bir gruba üyeliğine ilişkin bilgisi olarak tanımlamıştır. Kişinin üyesi olduğu bu sosyal grup, aynı sosyal kimliği paylaşan kişilerden meydana gelen ve ait olmayı içeren psikolojik bir kavramdır (Turner, 1982). Mesleği öğretmenlik olan bir birey kendisini bir öğretmen olarak değerlendiriyor ve kendisini bu meslek grubunun bir parçası olarak görüyorsa öğretmen olmak bu kişinin sosyal kimliğidir denilebilir. Sosyal kimlik kendimizi bireysel özelliklerimiz dışında, ait olduğumuz gruba veya gruplara özgü özelliklerle tanımlamalarımızı içerir. ‘Ben bir doktorum’, ‘Ben Türküm’, ‘Ben Müslümanım’ gibi.

Turner (1982) benlik saygısını yüceltmenin insanlar için bir güdü olduğuna değinerek sosyal kimliği benlik saygısını yüceltmeye hizmet eden benlik kavramının bir parçası olarak değerlendirmiştir. Benlik ve sosyal kimlik kavramlarına önemle vurgu yapan Turner (1982), *kendini kategorilendirme kuramını* (self categorization theory) geliştirmiştir.

Kendini kategorilendirme kuramına göre, insanlar diğerlerini değerlendirip, kategorilendirdiği gibi kendilerini de kategorilendirirler. İnsanlar kişisel kimlikleri yerine sosyal kimliklerini devreye soktuklarında daha farklı davranışlar sergilerler. Kuram, sosyal kimlikleri ile hareket eden bireylerin kendileri için önemli olan sosyal gruplar çerçevesinde ilişkilerini yeniden düzenlediklerini savunur (Turner, 1982). Brown ve Turner (1981) grup üyeliği sürecinde, bireyin kişisel kimliğinden bağımsız hareket ettiğini ve bu sürecin kişisel kimliğin kaybından ziyade kişisel kimlikten sosyal kimliğe doğru yön değiştirme olarak değiştiğini savunmuşlardır. Turner'ın (1991) *kişisizleşme* (depersonalisation) olarak tanımladığı bu süreç sosyal kimliğin belirginleşmesi anlamına gelmektedir. Kendini kategorilendirme kuramı bu durumu insanların kişisel özelliklerinden sıyrılıp kendilerini, üyesi oldukları iç grubun prototip özellikleri ile tanımlamaları olarak açıklar (Hogg ve Williams, 2000). Hogg ve Turner (1987) çalışmalarında kız ve erkek üniversite öğrencilerini kişisel kimlik ve sosyal kimlik koşulu olmak üzere iki ayrı koşula atayarak bir tartışmaya dahil etmişlerdir. Kişisel kimlik koşulunda aynı cinsten kişiler tartışmaya katılırken, sosyal kimlik koşulunda 2 kadın ve 2 erkekten oluşan dörder kişilik gruplar tartışmaya alınmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre sosyal kimlik koşulunda katılımcıların toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını, kişisel kimlik koşulundan daha fazla kullandıkları bulunmuştur.

Sosyal kimlik kuramının gruplar arası davranış süreçlerinde üzerinde durduğu bir diğer olgu sosyal karşılaştırmadır. İnsanlar üyesi oldukları grupları benzer başka gruplarla karşılaştırarak kendi konumlarını belirlerler. Üyesi olduğu grubun diğer grup ya da gruplardan daha olumlu değerlendirilmesi sosyal kimliği dolayısı ile de benliği yücelten bir durumdur. Bu nedenle insanlar kendi iç grubunu, karşılaştırma yaptığı diğer gruplardan daha pozitif olarak ayırmak ister (Ellemers ve Pawel, 1996). Dış grupta yaptığı karşılaştırma sonucunda oluşan olumlu bir grup imajı benlik saygısı üzerine de olumlu bir etki yaratır. Bireyler olumlu bir benlik saygısı edinebilmek amacıyla iç grupta dış grubu karşılaştırdıklarında kendi gruplarına yönelik yanlılık sergileme eğiliminde olacaktırlar. Ancak bazen gruplar arasındaki statü farkı azımsanmayacak derecede fazla olduğunda bu durum düşük statülü grup için olumsuz bir sosyal kimlik oluşumuna neden olabilmektedir (Hinkle ve Brown,1990). İç grubun dezavantajlı veya diğerine oranla daha az değerli olduğu durumlar ‘negatif sosyal kimliğe’ neden olmaktadır (Tajfel ve Turner,1986). Bu da bireyleri rahatsız etmekte ve içinde buldukları durumu değiştirmeye güdülemektedir (Mummendey, Kessler, Klink ve Mielke,1999). İç grubun dezavantajlı durumda olmasının bireyin benlik saygısı üzerindeki etkileri, bireyin grupta az veya çok özdeşim kurması, statü düşüklüğünün adil veya adil olmaması ve kalıcı veya değişebilir olmasına; gruplar arasındaki sınırların geçirgen olup olmamasına dayanmaktadır. Buna göre de insanlar daha az veya daha fazla içinde buldukları durumu kişisel veya toplumsal düzeyde değiştirmeye güdülenirler.

Düşük statülü gruplar pozitif bir sosyal kimliğe ulaşma ile içinde buldukları değersizliğin gerçekliği arasında bir ikilem yaşarlar (Ellemers, Van Rijswijk, Roefs ve Simons,1997; Mummendey, Kessler, Klink ve Mielke, 1999). Burada algılanan statü düşüklüğü yüksek statülü bir grupta yapılan sosyal karşılaştırma sonucunda oluşur. İç grup

üyelerinin dış grupla yaptıkları sosyal karşılaştırma sonucunda görmezden gelinemeyecek kadar düşük statülü bir gruba mensup olmaları olumsuz bir sosyal kimliğe neden olacaktır. Bu da düşük statülü ve yüksek statülü gruplarda iç gruba ve dış gruba yönelik farklı değerlendirmeler ortaya çıkmasına neden olacaktır. Ellemers ve Van Rijswik (1997) çalışmalarında yüksek statülü grup üyelerinin statü ilişkili kişilik özelliklerinde düşük statülü grubu büyük ölçüde daha homojen olarak algıladıklarını bulgulamışlardır. Aynı çalışmada yüksek statülü grup üyelerinin düşük statülü grup üyelerine göre statü ilişkili kişilik özelliklerinde daha fazla iç grup yanlılığı yaptıkları bulunmuştur.

Ellemers ve Pawel'in (1996) çalışmasında, Hollandalı ve Polonyalı öğrencilerden negatif, nötr ve pozitif kişilik özelliklerini kendi ulusal özelliklerini göz önünde tutarak puanlamaları istenmiştir. Düşük statülü ve yüksek statülü grup üyelerinin kendi gruplarına yönelik algılarının araştırıldığı bu çalışmada, Hollanda'nın, geçmişte tehdit almış ve bağımsız bir ülke olan Polonya'ya göre Avrupa'da geçmişi, ekonomisi ve politik duruşu açısından güçlü bir ulusal kimliğinin olması nedeni ile düşük ve yüksek statülü olarak bu iki ulus kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre Hollandalı öğrenciler pozitif kişilik özelliklerini, Polonyalı öğrencilere göre, kendi ulusal özellikleri ile daha fazla özdeşleştirmişler, Polonyalı öğrenciler ise negatif kişilik özelliklerini kendi ulusal özellikleri ile daha fazla özdeşleştirmişlerdir. Ayrıca negatif kalıp yargıları kendi ulusal kimliği ile daha fazla özdeşleştiren Polonyalı öğrencilerin Hollandalı öğrencilere göre kendi ulusal ve Avrupalı kimliği ile daha güçlü özdeşim kurdukları gözlenmiştir.

I.1.3.Sosyal Kimlik Tehdidi

Sosyal kimlik tehdidi yaygın olarak iç grubun statüsünün veya performansının dış grubun statüsünden veya performansından düşük olduğu bilgisinin, iç grup üyelerinde, dış grup üyelerine oranla, daha fazla değersizlik hissi yaratması şeklinde tanımlanmaktadır (Maass, Cadinu, Guarnieri ve Graselli, 2003).

Sosyal kimliğe yönelik tehdit, düşük benlik saygısı, dış gruba yönelik ayrımcılık, iç gruba karşı artan özdeşim ve iç grubu bölmeye çalışmak gibi önemli sonuçlara neden olmaktadır (Ellemers ve arkadaşları, 2002). Kişinin grubu ile kurduğu özdeşim derecesine göre söz konusu tehdide verdiği tepkiler de değişebilmektedir. Jetten, Postmes ve McAuliffe (2002) tarafından yürütülen çalışmada, iç gruba yönelik güçlü bir tehdit algılandığı durumda, iç grubu ile yüksek düzeyde özdeşim kuran grup üyelerinin, düşük düzeyde özdeşim kuranlara göre, iç grup normlarını daha fazla kabullendikleri bulunmuştur.

Gruplar arası tehdidin incelendiği bir çalışmada (Falomir, Munos-Rojas, Invernizzi ve Mugny, 2004) İsviçreli katılımcılara, İsviçre’de yapılan bir ekonomi çalışmasından elde edildiği söylenen yanlış bilgiler verilmiştir. Buna göre İsviçreli katılımcılar, yabancıların İsviçreli vatandaşlardan iş aldıkları (yüksek tehdit) ve iş almadıkları (düşük tehdit) bilgilerine maruz bırakılmışlardır. Elde edilen bulgulara göre İsviçreli yabancıları tehdit olarak algılamadığında, ayrımcılık normlarını azalttıkları görülmüştür.

Falomir-Pichastor ve arkadaşlarının (2009) yine ulusal kimlik tehdidini araştırdıkları çalışmalarında İsviçreli bir grup öğrencinin ulusal kimliklerinin tehdit edildiği ve edilmediği koşullarda ayrımcılık düzeyinin değişip değişmediğini incelemiştir. Buna göre ulusal kimliği ile yüksek özdeşim kuran ve ulusal kimliği tehdit edilen grupta ayrımcılık davranışının arttığı bununla birlikte ulusal kimliği ile düşük özdeşim kuran ancak ulusal kimliği tehdit edilen grupta da ayrımcılık normlarının arttığı görülmüştür. Tehdidin olmadığı veya az olduğu koşulda ayrımcılık normlarında herhangi bir değişim olmamıştır.

Cadinu ve Reggiori (2002) tarafından yapılan bir çalışmada psikologlardan doktorların, kendilerinin ve sosyal çalışmacıların mesleki statülerini değerlendirmeleri

istenmiştir. Buna göre psikologlar, doktorları kendilerinden yüksek statüde, sosyal çalışmacıları ise düşük statüde değerlendirmişler. Çalışmanın 2.aşamasında bir grup psikoloğa doktorların (üst statülü grup) psikologları mesleki olarak yetersiz olarak değerlendirdikleri uydurma bir araştırma bulgusu okunmuş (tehdit koşulu), diğer grup psikoloğa ise doktorlar tarafından mesleki açıdan kendilerine olumlu bir geribildirim veren bir araştırma bulgusu okunmuştur. Buna göre tehdit koşulu altındaki psikologların, tehdit koşulu altında olmayan psikologlara göre, kendilerinden düşük statülü olarak değerlendirdikleri sosyal çalışmacıları daha fazla küçümseyici değerlendirmeler yaptıkları bulgulanmıştır.

Sosyal yaşamda, sosyal kimlik, değişen statü ilişkileri ve bu ilişkilerin algılanan adaleti ile sık sık yüz yüze gelmektedir. Düşük statülü gruplar veya azınlık gruplar baskın grubun pozisyonunu adaletsiz ve uygunsuz olarak algıladığında yani dış grubun varlığı bir tehdit unsuru olarak algılandığında, pozitif bir sosyal kimlik sağlamak amacı ile, kendi gruplarının negatif olan karakteristik özelliklerini yeniden tanımlamak, gruplar arasında karşılaştırma yapabilecek yeni boyutlar bulmaya çalışmak, karşılaştırma yapabilecek yeni gruplar bulmak gibi farklı stratejiler kullanmaya başlarlar (Ellemers, 1994; Hewstone ve Greenland, 2000; Mummendey ve Simon, 1989; Karasawa ve arkadaşları, 2004).

Sosyal kimliğe yönelik tehdit sonucunda yaygın olarak iç grubu daha fazla olumlama yoluna gidildiği görülmektedir. Bununla birlikte sosyal kimliğe yönelik algılanan bir tehdidin özellikle iç grupla kurulan özdeşim düzeyinin güçlü olması durumunda düşük statülü ve dezavantajlı gruplarda dış gruba yönelik aşağılayıcı değerlendirmelere neden olduğu görülmektedir (Ellemers, Spears ve Doosje, 2002)

I.1.4.Sosyal Karşılaştırma

Sosyal kimlik kuramının gruplar arası davranış süreçlerinde üzerinde durduğu bir diğer olgu sosyal karşılaştırmadır. İnsanlar üyesi oldukları grupları benzer başka gruplarla

karşılaştırarak kendi konumlarını belirlerler. Üyesi olduğu grubun diğer grup ya da gruplardan daha olumlu değerlendirilmesi sosyal kimliği dolayısı ile de benliği yücelten bir durumdur. Bu nedenle insanlar kendi iç grubunu, karşılaştırma yaptığı diğer gruplardan daha pozitif olarak ayırmak ister (Ellemers ve Pawel, 1996). Dış grupta yaptığı karşılaştırma sonucunda oluşan olumlu bir grup imajı benlik saygısı üzerine de olumlu bir etki yaratır. Bireyler olumlu bir benlik saygısı edinebilmek amacıyla iç grupla dış grubu karşılaştırdıklarında kendi gruplarına yönelik yanlılık sergileme eğiliminde olacaklardır. Ancak bazen gruplar arasındaki statü farkı azımsanmayacak derecede fazla olduğunda bu durum düşük statülü grup için olumsuz bir sosyal kimlik oluşumuna neden olabilmektedir (Hinkle ve Brown,1990). İç grubun dezavantajlı veya diğerine oranla daha az değerli olduğu durumlar ‘negatif sosyal kimliğe’ neden olmaktadır (Tajfel ve Turner,1986). Bu da bireyleri rahatsız etmekte ve içinde buldukları durumu değiştirmeye güdülemektedir (Mummendey, Kessler, Klink ve Mielke,1999). İç grubun dezavantajlı durumda olmasının bireyin benlik saygısı üzerindeki etkileri, bireyin grupla az veya çok özdeşim kurması, statü düşüklüğünün adil veya adil olmaması ve kalıcı veya değişebilir olmasına; gruplar arasındaki sınırların geçirgen olup olmamasına dayanmaktadır. Buna göre de insanlar daha az veya daha fazla içinde buldukları durumu kişisel veya toplumsal düzeyde değiştirmeye güdülenirler.

Düşük statülü gruplar pozitif bir sosyal kimliğe ulaşma ile içinde buldukları değersizliğin gerçekliği arasında bir ikilem yaşarlar (Ellemers, Van Rijswijk, Roefs ve Simons,1997; Mummendey, Kessler, Klink ve Mielke, 1999). Burada algılanan statü düşüklüğü yüksek statülü bir grupla yapılan sosyal karşılaştırma sonucunda oluşur. İç grup üyelerinin dış grupta yaptıkları sosyal karşılaştırma sonucunda görmezden gelinemeyecek kadar düşük statülü bir gruba mensup olmaları olumsuz bir sosyal kimliğe neden olacaktır.

Bu da düşük statülü ve yüksek statülü gruplarda iç gruba ve dış gruba yönelik farklı değerlendirmeler ortaya çıkmasına neden olacaktır. Ellemers ve Van Rijswijk (1997) çalışmalarında yüksek statülü grup üyelerinin statü ilişkili kişilik özelliklerinde düşük statülü grubu büyük ölçüde daha homojen olarak algıladıklarını bulgulamışlardır. Aynı çalışmada yüksek statülü grup üyelerinin düşük statülü grup üyelerine göre statü ilişkili kişilik özelliklerinde daha fazla iç grup yanlılığı yaptıkları bulunmuştur.

Ellemers ve Pawel'in (1996) çalışmasında, Hollandalı ve Polonyalı öğrencilerden negatif, nötr ve pozitif kişilik özelliklerini kendi ulusal özelliklerini göz önünde tutarak puanlamaları istenmiştir. Düşük statülü ve yüksek statülü grup üyelerinin kendi gruplarına yönelik algılarının araştırıldığı bu çalışmada, Hollanda'nın, geçmişte tehdit almış ve bağımsız bir ülke olan Polonya'ya göre Avrupa'da geçmişi, ekonomisi ve politik durumu açısından güçlü bir ulusal kimliğinin olması nedeni ile düşük ve yüksek statülü olarak bu iki ulus kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre Hollandalı öğrenciler pozitif kişilik özelliklerini, Polonyalı öğrencilere göre, kendi ulusal özellikleri ile daha fazla özdeşleştirmişler, Polonyalı öğrenciler ise negatif kişilik özelliklerini kendi ulusal özellikleri ile daha fazla özdeşleştirmişlerdir. Ayrıca negatif kalıp yargıları kendi ulusal kimliği ile daha fazla özdeşleştiren Polonyalı öğrencilerin Hollandalı öğrencilere göre kendi ulusal ve Avrupalı kimliği ile daha güçlü özdeşim kurdukları gözlenmiştir.

1.1.5. İç grup Yanlılığı ve Dış Grubu Değersizleştirme

İç grubuyla yüksek özdeşim kuranlar hem dış grubu hem de iç gruplarını daha homojen olarak algırlar (Ellemers,1994). İnsanlar dış grup üyelerini iç grup üyelerine göre daha olumsuz algılama eğiliminde olup karşılığında dış grup üyelerinden kendi gruplarını desteklemelerini beklerler.

Sosyal kimlik kuramı, iç grubu ile güçlü bir özdeşim kuran insanların, benlik saygılarının da iç grubun algılanan değerliliği ile ilişkili olduğunu ve iç grubu olumlama

eğiliminde olurken de zaman zaman dış grupları aşağılayacağını savunur (Oakes ve Turner, 1980; Rubin ve Hewstone, 1998). Ancak gruplar arası ilişkilerin çalışıldığı araştırmalar her zaman düşük statülü grubun olumlu bir sosyal kimlik kazanmak amacı ile dış grubu değersizleştirme eğiliminde olmadığını göstermektedir. Gruplar arası davranış ile ilgili olarak iç grubu olumlama ve dış grubu değersizleştirme karşılıklı olarak ilişkili gibi düşünülse de bilimsel araştırmalar bu iki durum arasında çok az bir ilişki olduğunu göstermiştir. Birçok laboratuvar çalışması ve alan araştırmasında, iç grubu olumlama ve sosyal kimlik ile dış grubu olumsuz algılama arasında sistematik bir ilişki bulgulanmamıştır (Brewer, 1979; Hinkle ve Brown, 1990). Sidanus ve arkadaşları (1994) dış grup düşmanlığı ve değersizleştirmenin genellikle güç ilişkileri olan gruplarda ortaya çıktığını savunmaktadır.

İç grup yanlılığı, daha çok dış gruba oranla iç gruba karşı olumluluk sergilemek şeklinde kendini gösterir. Bununla birlikte gruplar arası süreçlerde iç grubu iyileştirmek ve iç gruba yarar sağlayacak davranışlarda bulunmak, dış grubu değersizleştirme ile sistematik olarak ilişkili değildir. Bir iç grup üyesini olumlamak, dış grup üyesine karşı düşmanlık besleme veya dış grup üyesini değersizleştirme anlamına gelmemekte, bununla birlikte iç grup üyesi kendi iç grubundan bir kişiye olumlu duygular beslerken, dış grup üyesine nötr konumda kalabilmektedir (Rustemli, Mertan ve Çiftçi, 2000). Yapılan minimal grup çalışmalarında katılımcılar ödül dağıtırken kendi grup üyelerini kayırma eğiliminde olmuşlar ve dış grup üyelerine ödül paylaşımında gönülsüz olarak zarar verme eğiliminde olmuşlardır (Mummendey ve arkadaşları, 1992).

Cameron ve arkadaşlarının (2006) çocuklarla yaptıkları çalışmada, çocukların kendi iç gruplarına karşı olumluluk yanlılığı sergileme eğiliminde olduklarını ancak dış gruba herhangi bir olumsuzluk sergilemediklerini gözlemlemişlerdir.

Rustemli, Mertan ve Çiftçi'nin (2000) yerli Kıbrıs Türkleri ve göç etmiş Kıbrıs Türkleri ile iç grup yanlılığı ve dış grup düşmanlığını inceleyen çalışmalarında, ulusal kimliği nispeten güçlü olan yerli Kıbrıs Türklerinin ve düşük statülü göç etmiş Kıbrıs Türklerinin hem pozitif sosyal özelliklerini hem de pozitif kişilik özelliklerini atfederken iç grup yanlılığı yaptıklarını bulgulamışlardır. Bununla birlikte, negatif-sosyal ve negatif-kişisel kişilik özelliklerini atfederken yüksek statülü, yerli Kıbrıs Türklerinin iç gruba oranla dış gruba daha fazla negatif kişilik özelliği atfettikleri ancak düşük statülü, göç etmiş Kıbrıs Türklerinin ise negatif kişilik özelliklerini iç gruba daha fazla atfettikleri bulgulanmıştır.

I.2.Sistemi Meşrulaştırma Kuramı

Sosyal kimlik kuramına benzer olarak sosyal baskınlık kuramı, görelî yoksunluk kuramı, gerçekçi çatışma kuramı gibi birçok kuram toplumdaki statü temelli güç farklılıklarını, bu güç farklılıklarının nedenlerini ve sonuçlarını araştırmışlardır. Bu kuramların savunduğu bazı varsayımlar Jost, Nosek ve Banaji'nin (2004) çalışmasında özetlenmiştir. Buna göre, 'benzer olan diğerleri benzemeyenlere tercih edilir.' (Allen ve Wilder, 1975), 'önyargı dış grup üyelerine yöneltilen düşmanlığın bir formudur.' (Adorno ve arkadaşları, 1950), 'gruplar arası davranış ilk olarak etnosentirizm ve iç grup yanlılığı tarafından harekete geçirilir.' (Tajfel ve Turner, 1986), 'baskın grupların üyeleri hegemonyalarını daha önemsiz grupların üyelerine empoze etmeye çalışırlar.' (Sidanius ve Pratto, 1993), 'alt statülü grupların üyeleri bireysel çıkış ve devinim seçenekleri ile grup üyeliklerinin içeriklerinden kaçmaya çabalarlar.' (Tajfel, 1986), 'bireysel çıkış/devinim imkansız olduğunda aşağı grup üyeleri direnç ve rekabet gibi kimlik yüceltme stratejileri kullanırlar.' (Spears, Jetten ve Doosje, 2001), 'sosyal kimliği tehdit edilen alt statülü grup üyeleri bu durumla başa çıkabilmek için, baskın grup üyelerinden daha güçlü düzeyde iç grup yanlılığı yaparlar.' (Mullen, Brown ve Smith, 1992).

Son yıllarda John T. Jost ve Mahzarin Banaji (1994) tarafından geliştirilen sistemi meşrulaştırma kuramı gruplar arası ilişkilere farklı bir bakış açısı kazandırarak, neden birçok insanın kendi grubunun zararına bile olsa mevcut statükoyu tolere ettiğini ve hatta desteklediğini, yüksek ve düşük statülü grup üyelerinin sosyal sistemi desteklemek ve güçlendirmek ile ilgili duygu, düşünce ve davranışlarının ne yönde şekillendiğini araştırmaktadır (Jost ve Hunyady, 2002). Bu bağlamda sistemi meşrulaştırma kuramının iki temel hedefi olduğu belirtilmiştir. Bunlardan ilki, insanların kişisel ve grup çıkarlarının çatışması pahasına neden ve ne için statükoyu bilişsel, duygusal ve davranışsal olarak desteklediklerini anlamak (Haines ve Jost, 2000; Jost,1997; Jost ve arkadaşları, 2002), ikincisi ise, özellikle düşük statülü grup üyeleri için statükoyu desteklemenin sosyal psikolojik sonuçlarını analiz etmektir (Jost ve Burgess, 2000; Jost ve Thompson, 2000).

Sistemi meşrulaştırma kuramı, sosyal kimlik kuramı ve sosyal baskınlık kuramlarından etkilenecek, ortaya çıkmıştır. Sosyal kimlik kuramı ve sosyal baskınlık kuramının teorik zenginliğine vurgu yapan sistemi meşrulaştırma kuramcıları, bu iki kuramın disiplinler arası kuramsal çerçevesi ve uygulanabilirliğinden yola çıkarak sistemi meşrulaştırma kuramını geliştirmişlerdir (Jost, 2001). Sistemi meşrulaştırma kuramcıları, sistemi meşrulaştırma kuramının eşitsizlik, meşruiyet ve statüko tarafından en dezavantajlı hale getirilmiş bireylerin statükoyu rasyonelleştirme süreçlerine vurgu yapması, bu süreçlerin neden ve sonuçlarını araştırması, insanların kendi çıkarlarına ters düşen durumlarda sisteme hizmet eden inançlarının kaynağını araştırması ve insanların sistemi meşrulaştırma güdülerini incelemesi açısından diğer kuramlardan farklılaştığını savunur (Jost, 2001). Bununla birlikte sistemi meşrulaştırma kuramı diğer kuramların dış grup yanlılığı fenomeni üzerinde yeterli düzeyde durmadıklarını savunarak, dış grup yanlılığı

olgusunun sistemi meşrulaştırma kuramı açısından büyük önem taşıdığına vurgu yapmaktadır (Hinkle ve Brown, 1990; Jost ve Banaji, 1994).

Jost'un çalışmasında (2001) sosyal kimlik kuramının savunduğu düşük statülü grup üyelerinin sosyal kimliklerini yüceltmek amacı ile iç grup yanlılığı yapacağı ve yüksek statülü grup üyelerinin de sosyal arzu edilirlilik açısından iç grup yanlılığı yapmayacağı ya da düşük düzeyde iç grup yanlılığı yapacağı varsayımlarına karşılık farklı araştırma bulguları olduğuna dikkat çekmiştir. Buna göre sistemi meşrulaştırma kuramcıları tarafından yapılan birçok araştırmada düşük statülü grup üyelerinin dış grup yanlılığı yapma eğiliminde oldukları ve yüksek statülü grupların da iç grup yanlılığı yapma eğiliminde oldukları bulgulanmıştır (Jost ve Banaji, 1994; Jost, 2001).

I.2.1. Ego, Grup ve sistemi Meşrulaştırma Güdüleri

Sistemi meşrulaştırma kuramı üç temel güdüyü birlikte ele alarak statükoyu desteklemenin sosyolojik ve psikolojik sonuçlarını tanımlamıştır (Jost ve Burgess, 2000; Jost, Burgess ve Mosso, 2001; Jost, 2001; Jost ve Thompson, 2000). Bunlardan ilki ego meşrulaştırması olup kişinin birey olarak kendisine olumlu bir benlik saygısı geliştirmesi ve kendisini doğru, meşru ve adil olarak hissetmesi olarak tanımlanmıştır. İkincisi sosyal kimlik kuramının da temel odağı olan grup meşrulaştırması olup kişinin kendi grubunu daha tercih edilir olarak değerlendirip, kendi grup üyelerini koruması ve davranışlarını savunması olarak tanımlanır. Son olarak, sistemi meşrulaştırma kuramının temel odağı olan, sistemi meşrulaştırma güdüsü ise ideolojik ve psikolojik ihtiyaçlar nedeni ile statükonun adil, haklı ve meşru algılanması şeklinde açıklanan sistemle bir tür başa çıkma stratejisidir (Jost ve Banaji, 1994; Jost, 2001).

Ego, grup ve sistemi meşrulaştırma güdüleri avantajlı grup üyelerinde uyumlu ve tamamlayıcı rol oynarken, dezavantajlı grup üyelerinde bu güdüler çatışma halindedir (Jost, 2001). Bu durum dezavantajlı grup üyelerinin kendi grup üyelikleri ile ilgili çelişik

ve çatışan tutumlar sergilemelerine ve avantajlı grup üyelerine ise bilinçli veya bilinçdışı olarak olumlu tutumlar sergilemelerine yol açar (Jost ve Burgess, 2000; Jost, Banaji ve Nosek, 2004).

Jost ve Thompson (2000) tarafından yapılan bir çalışmada, Afrika kökenli Amerikalılara ve Avrupa kökenli Amerikalılara 'Eşitliğe Karşı Olma Ölçeği' uygulanmış ve her iki gruptan 'psikolojik iyi olma' ölçümleri alınmıştır. Çalışmada 'Eşitliğe Karşı Olma Ölçeği'nden elde edilen puanlarla katılımcıların benlik saygısı, depresyon düzeyleri ve nevrotik eğilimlerine ilişkin veriler değerlendirilmiştir. Buna göre, düşük statülü grup olan Afrika kökenli Amerikalılarda ekonomik sistemi meşrulaştırmanın benlik saygısını azalttığı, nevrotizmi ve dış grup yanlılığını arttırdığı, bununla birlikte yüksek statülü grup olan Avrupalı Amerikalılarda aynı sistemi meşrulaştırma değerlerinin benlik saygısını ve iç grup yanlılığını arttırdığı, nevrotizmi ise azalttığı bulgulara ulaşılmıştır. Bu bulgular sistemi meşrulaştırmanın yüksek statülü gruplarda egoyu ve grubu meşrulaştırma ile pozitif düşük statülü gruplarda ise egoyu ve grubu meşrulaştırma ile negatif bir ilişkisinin olduğunu göstermektedir. Bu durum, düşük statülü grup üyelerinin kendi grubunun en iyi olduğuna dair grubu meşrulaştırma güdülerini ile yüksek statülü dış grubun en iyi olduğuna dair statükoyu meşru olarak kabul eden sistemi meşrulaştırma güdülerini arasında tutarsızlık yaşadığı varsayımına dayanır (Jost ve Banaji, 1994; Jost ve Burgess, 2000).

Sistemi meşrulaştırma kuramını sistemi meşrulaştırma güdüsünün tanımlayarak gruplar arası ilişkilere farklı bir boyut kazandırmıştır. Buna göre sosyal kimlik kuramının savunduğu, sistem düzeyli tutumların iç grubun statü düzeyinin yarattığı etkiye hizmet ederek iç grup yanlılığını arttıracak yönündeki varsayımının aksine sistemi meşrulaştırma kuramının yürüttüğü birçok çalışmada yüksek statülü gruplarda sistemi meşrulaştırma

güdüsüne bağlı tutumların iç grup yanlılığını arttırdığı ve düşük statülü gruplarda da iç grup yanlılığını azalttığı bulgulanmıştır (Jost, 2001).

Jost ve Burgess (2000) iki üniversitede yürüttükleri çalışmalarında, kendilerinin Virginia Üniversitesi öğrencilerinden sosyoekonomik açıdan daha düşük statüde olduklarına inandırılan Maryland Üniversitesi öğrencilerinin statü farkının adil, meşru ve haklı olarak algılaması durumunda kendi gruplarını daha az zeki, çalışkan, dost canlısı, dürüst, ilgi çekici ve yetenekli olarak değerlendirdikleri bulgulanmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular sistemi meşrulaştırmanın düşük statülü gruplarda iç grup yanlılığını azaltacağı hipotezini destekler niteliktedir. Bununla birlikte aynı çalışmada yüksek statülü grup üyelerinin düşük statülü grup üyelerinden daha fazla gruplar arasındaki sosyoekonomik farklılıkları haklı, meşru ve adil olarak algıladıkları bulgulanmıştır. Bu çalışmada, ayrıca düşük statülü grup üyelerinin yüksek statülü grup üyelerinden daha fazla ve daha güçlü çelişik duygular sergiledikleri bulunmuştur. Düşük statülü grup üyelerinde statü farklılıkları meşrulaştırıldıkça iç gruba yönelik çelişik duyguların da arttığı, yüksek statülü grubun üyelerinde ise statü farklılıkları meşrulaştırıldıkça iç gruba yönelik çelişik duyguların azaldığı bulgulanmıştır. Araştırmacılar, bunun nedenini, kuramın savunduğu üzere, düşük statülü gruplarda grubu ve sistemi meşrulaştırma güdülerinin çatışma içerisinde olmasından ve yüksek statülü grup üyelerinde ise bu iki güdünün tamamlayıcı nitelikte olmasından kaynaklandığı şeklinde açıklamışlardır.

Yine Jost ve Burgess'ın (2000) çalışmalarında, düşük statülü grup üyeleri arasında psikolojik çatışma düzeyi artması ile yani grubu ve sistemi meşrulaştırma güdülerinin birbirleriyle çatışması sonucu, bu grup üyelerinde sistemi meşrulaştırma düzeyinin de arttığı bulgulanmıştır.

Sistemi meşrulaştırma kuramı araştırmacılarının ego, grup ve sistemi meşrulaştırma güdeleri ile ilgili yaptıkları çalışmalar neticesinde ortaya çıkan genel kanı, düşük statülü ve yüksek statülü gruplarda bu güdülerin ve bu güdüler arasındaki ilişkilerin farklı sonuçlar doğurduğu yönündedir. Buna göre, düşük statülü gruplar ego, grup ve sistem arasında çatışma yaşamakta ve bu çatışmanın yarattığı gerilimi ve çelişikliği azaltmak için de sistemi meşrulaştırma eğilimi göstermektedirler. Yüksek statülü grup üyeleri ise kendi çıkarlarını koruyan sistemi meşrulaştırarak iç grup yanlılığı sergileme yoluna gittikleri için bu üç güdü arasında görünen bir çatışma olmayacaktır (Jost ve Thompson, 2000; Jost, Banaji ve Nosek, 2004).

I.2.2 Statükonun Rasyonelleştirilmesi

Gruplar arası ilişkileri inceleyen kuram ve kuramcılar toplumdaki grupların ve bu gruplara mensup grup üyelerinin genel olarak kendi grupları lehine ve kendi gruplarının en iyi olduğuna dair bir inanç geliştirdiklerini savunur (Jost ve arkadaşları, 2003). Buna karşılık sistemi meşrulaştırma kuramı, neden kadınların kendilerini olumsuzlayan cinsiyet kalıp yargılarını ve geleneksel cinsiyet rollerini kabullendikleri (Glick ve Fiske, 2001), neden düşük statülü grup üyelerinin yüksek statülü grup üyelerine karşı örtük ve açık yanlılık sergiledikleri (Jost, Pelham ve Carvallo, 2002) ve neden fakir insanların gelirin yeniden dağıtılmasına karşı çıktıkları (Kluegel ve Smith, 1986) sorularına yanıt arar. Özet olarak, sistemi meşrulaştırma kuramı, kişilerin bireysel çıkarlarına ters düşse de var olan statükoyu, kendisini dezavantajlı konuma düşüreceğini bildiği halde neden rasyonelleştirerek desteklediğini anlamayı amaçlar.

Sistemi meşrulaştırma kuramı, sosyal kimlik kuramının vurgu yaptığı düşük statülü grubun üyelerinin statü farkının büyük ve durağan olduğu durumlarda, toplumdaki aşağı konumunu kabullendikleri böylelikle de sistemi adil veya stabil olarak algıladıkları varsayımına karşılık düşük statülü grup üyelerinin tartışılmaz sosyal gerçeklik karşısında

tamamen pasif olmadığını savunur (Jost ve arkadaşları, 2003). Buna göre, dezavantajlı grup üyeleri grup çıkarları ve güdülerıyla çatışmak pahasına genellikle sosyal düzeni rasyonelleştirerek, destekleyici tutumsal bir yaklaşım sergilemektedirler.

Dezavantajlı grup üyelerinin kendi çıkar ve özgüvenleri ile çatışma yaşamasına rağmen neden sistemi meşrulaştırdıkları sorusuna kuramcılar birçok açıklama getirmektedirler. Bunlardan bazıları bilgi işleme faktörleri ile ilgili olan bilişsel tutarlılık, bilişsel tutuculuk, atıfsal sadelik, belirsizliği azaltma gibi süreçler olup daha güdüsel nedenler olarak eşitlik korkusu, kontrol yanılığsı ve adil dünya inancı gösterilmektedir. Bilişsel ve güdüsel faktörlerin etkileşiminden hareketle sistemi meşrulaştırma kuramı kişilerin daha iyi hissetmek, sorumluluk ve rahatsızlıklarını azaltmak adına statükoyu rasyonelleştirdiklerini savunur (Chen ve Tyler, 2001). Bununla birlikte kuramcılar bu durumu insanların var olan sosyal sistemle ilgili bilişsel ve ideolojik destek sağlama eğiliminde olması ile açıklamaktadır (Jost ve Banaji,1994). Jost ve Thompson (2000) çalışmalarında, Afrika kökenli Amerikalıların eşitlikçi reformlara karşı olduklarını ve ekonomik eşitsizlikler için meşrulaştırmayı kabul ettiklerini ve azalan iç grup yanlılığı ve azalan benlik saygısı geliştirdiklerini bulgulamışlardır.

Sistemi meşrulaştırma kuramı düşük statülü grup üyelerinin yüksek statülü grup üyelerine göre statükoyu daha fazla rasyonelleştirme ve destekleme eğiliminde olmalarını bilişsel uyumsuzluk kuramı ile desteklemektedir (Jost, Pelham, Sheldon ve Sullivan, 2003). Bilişsel uyumsuzluk kuramı açısından dezavantajlı grup üyeleri bilinçli veya bilinçsiz olarak statüko ile çatıştıklarını hissedecek bu durum da onlarda psikolojik olarak rahatsızlık hissi ortaya çıkaracaktır. Sistemi meşrulaştırma kuramı da dezavantajlı grup üyelerinin bu rahatsızlık hissini ortadan kaldırmak amacı ile sistemi meşrulaştırma eğiliminde olacaklarını öne sürmektedir. Jost (2001) bu durumu, sistemi meşrulaştırma

güdüsünün paradoksal bir etkisi olduğunu öne sürerek, bilişsel uyumsuzluk araştırmalarında sosyal ve fiziksel açıdan mahrum bırakılmış insanların kendi acılarını meşrulaştırma ihtiyacı geliştirdiğini ve böylece bilişsel uyumsuzluğı azalttıkları şeklinde açıklamıştır. Jost ve arkadaşları (2003) statüko tarafından dezavantajlı duruma getirilmiş grupların, ideolojik uyumsuzluğını azaltmak adına var olan sosyal sistemleri daha çok destekleme, savunma ve meşrulaştırma eğiliminde olacakları varsayımını test etmek amacı ile bir çalışma yürütmüşlerdir. Bulgular düşük gelirlili Afrika kökenli Amerikalıların diğerlerinden daha fazla vatandaşların haklarına getirilen sınırlılıkları ve hükümet vekillerini desteklediklerini; düşük gelirlili Latinlerin yüksek gelirlili Latinlerden hükümet yönetimine daha fazla güven duyduklarını ve hükümetin vatandaşın çıkarlarını gözettiğine daha fazla inandıklarını; düşük gelirlili katılımcıların yüksek gelirlili katılımcılara göre gelir paylaşımındaki büyük farkın motivasyon ve iş gücünü besleyeceğine inandıklarını bulgulamışlardır.

Jost ve arkadaşlarının 1991 yılının ‘Ulusal Irk ve Politika Anketi’ verileri kullanılarak yürüttükleri çalışmalarında gelir dağılımı ve hükümeti destekleme arasındaki ilişki incelenmiştir. Buna göre gerçekçi olarak dezavantajlı olan grup üyelerinin avantajlı grup üyelerine göre sosyal sistemi destekleyici tutumlar sergiledikleri bulgulanmıştır.

Bununla birlikte dezavantajlı grup üyeleri sosyal kimlikleri ile ilgili de yüksek düzeyde tutarsızlık yaşarlar. Clark ve Clark (1947) alışmalarında Afrika kökenli Amerikalı ocukların siyahi oyuncak bebeğe çelişik davranışlar sergilediklerini ve bu çocukların irksal kimliklerinde de çelişiklik yaşadıklarını bulgulamışlardır (Akt: Jost ve Burgess, 2000). Allport (1954/1958), dezavantajlı bir grup olan Afrika kökenli Amerikalıların, hayatları boyunca, başkaları tarafından kendilerine olumsuz kişilik özellikleri yakıştırıldığına, bu dezavantajlı grup üyelerinin de kendilerine atfedilen bu olumsuz özellikleri içselleştirdiklerine, sonuç olarak da ortaya i grubundan belirli düzeyde

nefret eden bir grup çıktığına vurgu yapmıştır (Akt: Jost ve Burgess,2000). Jost ve Burgess (2000), kadınların ve diğer düşük statülü grupların, üyesi oldukları grup üyelerine olan bağlılıkları ve ait oldukları sosyal sistem arasında tutumsal çelişiklik sergilediklerini bulgulamışlardır.

I.2.3. Sistemi Meşrulaştırma ve Adil Dünya İnancı Kuramı

Lerner (1980) tarafından geliştirilen adil dünya inancı kuramı insanların, dünyadaki herkesin hak ettiğini aldığı ve eninde sonunda iyi insanların iyilikle, kötü insanların kötülükle karşılaşacaklarına ilişkin algılama ihtiyacında olduklarını savunur. Lerner'e göre bu ihtiyaç insanları dünyanın gerçekten adil olduğuna inanıyormuş gibi davranmalarına neden olmaktadır. Bu kuramdaki 'adil dünya inancı' dünyada herkesin eninde sonunda, iyi ya da kötü ne hak ediyorsa onu elde ettiğine duyulan inanç olarak tanımlanmaktadır. Adil dünya inancı güçlü olan kişiler, insanların, kaderlerini bir şekilde hak ettiklerini düşündükleri için toplumdaki daha az olayı adaletsiz olarak algılama eğiliminde olacaktırlar (Pittinsky ve Matic, 2005).

Adil dünya inancı, insanları hak edilmeyen olumsuz sonuçlardan psikolojik olarak koruyucu bir işlev niteliği taşımaktadır. Bu nedenle de insanlar dünyanın adil bir yer olduğuna ilişkin inançlarını korumaya güdülenmişlerdir (Dalbert, 1997; 1998). Dünyanın adil bir yer olduğuna ilişkin inançları tehdit edilen insanlar ise bilişsel çelişikler yaşayabilmektedir. Lerner (1980) insanların bu çelişikleri azaltmak için genellikle ya durumu değiştireceklerini ya da adil dünya inancını değiştirme yoluna gideceklerini ileri sürmüştür. Bununla ilgili yapılan çalışmalarda insanların içinde buldukları durumu değiştirme yoluna gittikleri, bu doğrultuda da rasyonel stratejiler ya da savunmacı stratejiler geliştirerek adaletsizliği azaltmak için çaba sarf ettikleri görülmüştür (Lerner, 1980). Bazerman, White ve Lowenstein (1995) yaptıkları çalışmalarında insanların dünyanın adil bir yer olduğuna inanma ihtiyacının önemini vurgulayarak insanların adaleti

sağlamak amacıyla kendi çıkarlarını ikinci plana atabileceklerini gözlemlemişlerdir. Buna göre araştırmaya katılanlar gerçek bir adaletsizlik veya bir tehdit nedeniyle duygusal olarak uyarıldıklarında, adaleti sürdürmenin veya yeniden oluşturmanın yollarını aramaktadırlar. Bunu görmek için araştırmacılar katılımcıları iki koşula atamışlardır. İlk koşulda katılımcılar adil olan ama daha az para kazandıkları bir uygulamaya dahil olurken, diğer koşulda katılımcılara adil olmayan ama daha çok para kazandıkları bir uygulama sunulmuştur. Sonuç olarak katılımcıların ilk koşulu yani adil olarak para kazanmayı tercih ettikleri görülmüştür.

İnsanlar içinde yaşadıkları dünyanın ve içinde buldukları sosyal sistemin adil olduğuna inanmak isterler. Yapılan çalışmalarda insanların bu adalet inançları ile ilgili olarak statükoyu adil ve meşru olarak rasyonelleştirip destekledikleri görülmektedir (Jost, 2001; Jost ve Banaji, 1994). Oldmeadow ve Fiske'nin (2007) çalışmasında sistemi meşrulaştırma güdülerini ile adil dünya inancı arasındaki ilişki incelenmiştir. Buna göre, adil dünya inancı yüksek olan bireylerin sosyal eşitsizlikleri adil ve meşru görmeye meyilli oldukları görülmüştür. Olson ve Hafer (2001) çalışmalarında adil dünya inancı yüksek olan belirli gruplara mensup bireylerin olumlu ve olumsuz durumları meşrulaştırdıklarını bulmuşlardır. Campbell, Carr ve MacLachlan'ın (2001) çalışmalarında adil dünya inancı güçlü olan insanların yoksulluğu, fakir insanların karakter ve davranışlarına yükledikleri, aynı zamanda zenginliği de içsel nedenlere yüklemeleri arasında pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu bulgu, adil dünya inancının güçlü olması durumunda insanların neyi hak ederlerse onu elde edeceklerini düşündükleri varsayımını desteklemektedir. Dünyanın adil bir yer olduğunu düşünen insanlar statükoyu devam ettirmek için zenginlik ve fakirlik gibi olumlu ve olumsuz durumları meşrulaştırma eğiliminde olacaktır (Kay, Jost ve Young, 2005).

Kay ve Jost (2003) yaptıkları çalışmalarında adil dünya inancı ile sistemi meşrulaştırmayı bir arada ele alarak fakirlerin zenginlerden daha mutlu ve daha dürüst olarak değerlendirildiği durumda adil dünya inancının da artarak statükoya verilen desteğin arttığını bulgulamışlardır. Bu çalışmada 4 deney yapılmıştır. İlk deneyde üniversite öğrencilerine Mark isimli bir karakterin yer aldığı 4 kısa öykü okunmuştur. Bu öykülerde Mark isimli karakter sırasıyla zengin-mutlu, zengin-mutsuz, fakir-mutlu veya fakir-mutsuz şeklinde tanımlanmıştır. Öykü okunduktan sonra katılımcılardan Mark'ı *kibirli, çekici, yardımsever, rahat, yoz, sahtekar, ahlaklı, eğlenceli, cömert, açgözlü, dürüst, ahlaksız, zeki, hoş, mütevazı, dindar, sosyal açıdan yeterli, aptal ve doyumsuz* özelliklerine göre değerlendirmeleri istenmiştir. Daha sonra katılımcılara mevcut sosyal sistemin adil ve meşru olduğuna ilişkin algılarını ölçen sekiz maddelik sistemi meşrulaştırma ölçeği uygulanmıştır. Sonuç olarak, zengin karakterin mutsuz olarak tanımlandığı hikayede, fakir karakter mutlu olarak tanımlandığında “fakir ama mutlu” ve “zengin ama mutsuz” kalıp yargılarının, insanların sistemi meşrulaştırma ölçümlerinden daha yüksek puanlar elde etmelerine neden olduğu görülmüştür. İkinci deneyde “*fakir ama dürüst*” ve “*zengin ama dürüst değil*” şeklindeki kalıp yargıların sistemi meşrulaştırma üzerindeki etkisine bakılmıştır. Buna göre ilk deneydekine benzer olarak 102 katılımcıya George isimli karaktere ilişkin 4 kısa öykü okunmuştur. Bu öykülerde George sırasıyla “fakir ve dürüst”, “zengin ve dürüst değil”, “fakir ve dürüst değil” ve “zengin ve dürüst” olarak tanımlanmıştır. Hikayenin okunmasından sonra katılımcılardan yine ilk deneydeki gibi 20 tane kişilik özelliğini içeren kelime listesine göre George isimli karakteri değerlendirmeleri ve ardından sistemi meşrulaştırma ölçeğini doldurmaları istenmiştir. Sonuç olarak katılımcıların “fakir-dürüst değil” ve “zengin-dürüst” eşleştirmelerine kıyasla “fakir-dürüst” ve “zengin-dürüst değil” eşleştirmelerinde sistemi daha adil ve meşru algıladıkları

bulgulanmıştır. Çalışmadaki son iki deneyde ise insanların meşruiyet algısını tehdit eden bütünleyici olmayan kalıp yargılar (‘zengin –dürüst’, ‘fakir-dürüst değil’, ‘zengin-mutlu’, ‘fakir-mutlu değil’ vb.) ve meşruiyet algısını rahatlatan bütünleyici kalıp yargılar ile ilgili örtük ölçümler alınmıştır. Buna göre bütünleyici olmayan kalıp yargılar koşuluna maruz kalan katılımcıların adaletle ilgili kelimelere daha hızlı tepki verdikleri, diğer bir deyişle örtük olarak adaletle yönelik ilgilerinin aktive edildiği görülmüştür. Sonuç olarak bütünleyici kalıp yargıların (“*fakir ama mutlu*”, “*zengin ama mutsuz*” gb.) algılanan adaletsizliği ve çelişkiyi azaltmaya yardımcı olduğu, mevcut sosyal ve ekonomik sistemin adil ve meşru olduğuna yönelik algıları arttırdığı görülmüştür.

I.2.4.Sistemi Meşrulaştırma Açısından Dış Grup Yanlılığı

Sistemi meşrulaştırma kuramı, hem yüksek statülü hem de düşük statülü grupların var olan sosyal sistemleri pekiştirmeye ve meşru kılmaya yönelik düşünceleri, duyguları ve davranışları olduğunu ve kuramın dış grup yanlılığı olarak vurguladığı sürecin gruplar arasındaki eşitsizliğin meşrulaştırılmasına yönelik bir örnek olduğunu vurgular. Dış grup yanlılığı olarak tanımlanan bu durum, bilişsel, duyuşsal ve davranışsal süreçlerle açıklanarak, bireylerin ait oldukları grup dışındaki grup üyelerinden yana tercih kullanmaları şeklinde tanımlanır (Jost, 2001; Jost, Pelham ve Carvallo, 2002).

Psikolojik kuramlar insanların, üyesi oldukları sosyal grupla ilişki kurmasının insan var oluşunun en temel unsuru olduğunu öne sürmektedir. Bununla birlikte bazı sosyal gruplar hiyerarşik olarak diğerlerinden daha üst düzeyde olabilmektedir ve grupların kültürden kültüre değerlendirme şekilleri farklı olabilmektedir.

Sosyal kimlik kuramı otuz yıldır sosyal bir gruba dahil grup üyelerinin, ki bu grup üyeliği gelişigüzel olsa bile, kendi gruplarına pozitif bir tutum sergileyeceği ve insanların üyesi oldukları grubun üyelerini (iç grup) diğer grup üyelerinden (dış grup) daha fazla kayırma ve daha olumlu değerlendirme eğiliminde olduklarını savunur. Buna göre, her

grubun kendi üyeleri tarafından sevileceği çıkarımı yapılabilir. Bununla birlikte sosyal kimlik kuramı statü farkının tanımlanmış ve belirgin olduğu durumlarda, yani grubun mutlak bir statü düşüklüğünün olduğu ve statü ilişkili performansın sergilenmeyeceği durumlarda, dezavantajlı grup üyelerinin dış grup yanlılığı sergileyeceklerine vurgu yapmaktadır (Karasawa ve arkadaşları, 2004). Sosyal kimlik kuramı, düşük statülü grup üyelerinin yüksek statülü grup üyeleri ile arasındaki bu statü farkını kabullenerek pasif rol oynadıklarını savunur. Ellemers ve Pawel'in (1996) çalışmasında yüksek statülü grup olan Hollandalı öğrenciler ve düşük statülü grup olan Polonyalı öğrencilerden hem iç grubu hem de dış grubu ulusal kimliklerine özgü negatif, pozitif ve nötr kişilik özellikleri ile değerlendirmeleri istenmiştir. Ellemers ve Pawel bu çalışmada, yüksek statülü gruba dahil olan Hollandalı öğrencilere göre, düşük statülü gruba dahil olan Polonyalı öğrencilerin kendi ulusal grubu ile daha güçlü bir özdeşim kurduğunu bununla birlikte düşük statülü grup olan Polonyalı öğrencilerin, negatif kişilik özelliklerini iç grup üyelerine daha fazla atfettiklerini ve yüksek statülü grup olan Hollandalı öğrencilere de (Hollandalı öğrencilerden) daha fazla pozitif kişilik özelliği atfettiklerini bulgulamışlardır. Ancak son zamanlarda yapılan çalışmalar düşük statülü grup üyelerinin gruplar arası süreçlerde her zaman pasif rol oynamadığını göstermektedir. Sistemi meşrulaştırma kuramı ve konu ile ilgili yürütülen meta analiz çalışmaları sonuçları düşük statülü grup üyelerinin gruplar arasındaki mevcut statü farkını kabullenmenin yanı sıra mevcut sistemi meşru kılmaya ve rasyonelleştirmeye çalıştıklarını göstermektedir (Lane, Mitchell ve Banaji, 2003).

Sistemi meşrulaştırma kuramı dış grup yanlılığının değişen değerleri üzerinde şekillenmektedir (Jost ve arkadaşları, 2001). Yapılan çalışmalar meşruiyet algısının, yüksek statülü grup üyelerinde iç grup yanlılığını arttırırken, düşük statülü grup üyelerinde iç grup yanlılığını azalttığını, aynı zamanda dış grup yanlılığını arttırdığını göstermektedir

(Ellemers, Wilke ve Van Knippenberg, 1993; Jost, 2001). Bununla birlikte çalışmalar birçok düşük statülü grubun, sistemi meşrulaştırma ile iç içe geçerek yüksek statülü dış gruplardan yana tercih kullandıklarını işaret etmektedir (Mlicki ve Ellemers, 1996).

Sistemi meşrulaştırma kuramı araştırmalarında artan sistemi meşrulaştırma güdüsü nedeni ile düşük statülü gruplarda durumsal ve bireysel farklılıkların iç grup yanlılığını azalttığı ve dış grup yanlılığını arttırdığı görülmektedir (Jost, 2001). Durumsal ve bireysel farklılıklardan kasıt, algılanan adalet (Jost ve Burgess, 2000), sistemin tehdidi (Jost ve Kivetz, 2000) ve sağ kanat ideolojik yaklaşım olarak tanımlanabilir (Jost ve arkadaşları, 2001). Jost ve Kivetz (2000) çalışmalarında, İsrail'deki ulusal sistemin tehdidi ile, yüksek statülü Polonyalı ve Alman Musevilerin (Ashkenazi Jews), düşük statülü İspanyالی Musevileri (Sepharadic Jews) suçlamalarını arttırmış ve bu da İspanyالی Musevilerin kendilerini suçlu hissetmelerine neden olmuştur.

Sistemi meşrulaştırma kuramı ile ilgili yürütülen çalışmalardan elde edilen sonuçlar, sosyal kimlik kuramının önerdiği gibi insanların daima kendilerine ve kendi grup üyelerine olumlu tutumlar sergiledikleri yönünde olmadığını, özellikle statü ilişkilerinde belirgin bir farklılık olduğunda düşük statülü grupların, yüksek statülü dış gruptan yana tercih kullandıklarını ve var olan sosyal sisteme yönelik de olumlu tutum sergileme eğiliminde olduklarını göstermektedir (Jost, 2001).

I.3. Dış Grup Yanlılığının Örtük Değerlendirmesi

Greenwald (1990), bilinçli olmayan bilişsel süreçlere ve örtük bellek yapılarına dikkat çekmiş ve insanların dikkatli olarak tutumlarına odaklanmadığı sürece tutumların eylem üzerindeki güçlü etkisinin ortaya çıkacağını savunmuştur. Greenwald çalışmasında tutumlara dolaylı olarak etki eden *hale etkisi*, *benzer-çekim etkisi* ve *salt maruz kalma etkisine* dikkat çekerek tutumların dolaylı etkisinin direkt etkisine göre daha güçlü olduğuna değinmiş ve konu ile ilgili yapılan çalışmaları özetlemiştir.

Hale etkisinde insanlar olumlu (olumsuz) tutum geliştirdikleri bir diğerine karşı olumlu (olumsuz) yargılarda bulunma eğiliminde olacaktır. Bu da amaca yönelik tutumların değerlendirmesinde karıştırıcı bir faktör olarak etki etme ihtimalinin yüksek olduğunu göstermektedir. Landy ve Sigall'un (1974) alışmasında erkek öğrencilerden kadın bir yazarın deneme yazısı ile ilgili değerlendirmede bulunmaları istenmiştir. Daha sonra erkek öğrencilere kadın yazara ait çekici veya çekici olmayan fotoğraflar gösterilmiştir. Çalışmada kontrol koşulu olarak da fotoğrafın sunulmadığı bir diğer koşul kullanılmıştır. Deneme yazısının kalitesi de (iyi veya zayıf) bir diğer değişken olarak değişimlenerek iki koşul yaratılmıştır. Landy ve Sigall deneme yazısının zayıf olduğu koşulda çekiciliğin, deneme yazısının kalitesini değerlendirmede büyük ölçüde etkili olduğunu bulgulamışlardır. Greenwald'ın değindiği bir diğer dolaylı güçlü tutum etkisi ise benzer-çekim etkisidir. Buna göre, benzer tutumlara sahip insanlar birbirlerini daha çekici bulma eğiliminde olacaklardır. Salt maruz kalma etkisi ise nesnenin tekrarlı sunumları sonucu nesneden hoşlanmayı arttıran bir etkidir. Jacoby ve arkadaşları (1989) alışmalarında deneklerin kendilerine daha önceden gösterilen isimleri yeni gösterilen isimlere göre daha fazla tercih ettiklerini bulgulamışlardır. Banaji ve Greenwald'un çalışmasında (1995) hem erkek hem de kadın katılımcıların daha önceden gördükleri erkek isimlerini, kadın isimlerine göre daha tercih edilir olarak değerlendirdikleri bulgulanmıştır.

Son yıllarda sosyal psikoloji araştırmalarında örtük ölçüm tekniklerinin kullanılmasına yönelik adeta bir akım başlamıştır (Fazio ve Olson, 2003). Yapılan gözlemsel ve deneysel buluşlardan hareketle araştırmacılar tutumların dolaylı ölçümlerinde bilindişi süreçlere yoğunlaşmışlardır. Araştırmacılar bilindişinin, davranış üzerindeki etkilerinin daha genel geçer bir rol oynadığı (Greenwald ve Banaji 1995), sosyal davranışı anlamada bilindişini öğrenme ve bilindişi bellek süreçlerini incelemenin daha avantajlı

hale geldiği ve kalıp yargı ve tutumların bilinçdışı süreçlerle işlediği görüşleri üzerinde daha çok yoğunlaşmışlardır.

Yapılan birçok çalışmada açık ve örtük ölçümlerin iç gruba ve dış gruba yönelik tutumları değerlendirmede birbirlerinden farklı sonuçlar ortaya çıkardığı görülmektedir. Açık ölçümlerin, düşük statülü grup üyelerinin iç gruplarına yönelik bilinçdışı tercihlerini değerlendirmede yetersiz kaldığı görüşünden hareketle son yıllarda yürütülen tutum çalışmalarında açık ölçümlerin yanında, bilinçdışı süreçleri de değerlendirebilen örtük ölçümler kullanılmaya başlanmıştır. Yapılan birçok araştırmada düşük statülü grup üyelerinin örtük düzeyde iç grup yanlılığı sergilemede başarısız oldukları ve yüksek statülü grup üyelerinden yana tercih kullandıkları ve bu sonuçların açık ve bilinçli ölçümlerde elde edilemediği görülmektedir. Ayrıca yüksek statülü grup üyelerinin de ayrımcı ve önyargılı olarak değerlendirilmek istemedikleri için açık ölçümlerde iç grup yanlılığı yapmadıkları veya minimal düzeyde yaptıkları, örtük ölçümlerde ise belirgin düzeyde daha fazla iç grup yanlılığı yapacakları savunulmaktadır (Jost, Banaji ve Nosek, 2004). Düşük statülü gruplarda açık ölçümlerde dış grup yanlılığı gözlemlemek izlenim yönetimi, sosyal arzu edilebilirlik ve çevresel uyum açısından daha zorken örtük ölçümlerde bu daha kolaydır (Jost, Banaji ve Nosek, 2004; Jost ve arkadaşları, 2002). Jost ve arkadaşları (2004) çalışmalarında, düşük statülü grup üyelerinin açık-uçlu, tepkisel olmayan, nitel ölçümlerde ve örtük, bilinçli olmayan ölçümlerde dış grup yanlılığı sergileyecekleri hipotezini test etmişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre düşük statülü grup üyeleri açık ölçümlerde iç grup yanlılığı sergilerken, örtük ölçümlerde dış grup yanlılığı sergilemişlerdir. Araştırmacılar, düşük statülü grup üyelerinin açık ölçümlerde iç grup yanlılığı sergilemelerinin nedenini sosyal arzu edilirlilik, izlenim yönetimi ve sosyal uyum kavramları ile açıklamışlardır.

İç grup ve dış grup yanlılığının örtük değerlendirilmesi ile ilgili olarak yapılan ilk araştırmalar yaş ve etnik gruplar üzerine yapılmıştır. Bu çalışmalarda gruplar arasındaki etnik statü temel alınarak, iç grup ve dış grup yanlılığının Örtük Çağrışım Testi-ÖÇT (Implicit Association Test-IAT) ile elde edilen örtük ve Açık Duygu Termometresi ile elde edilen açık düzeyleri karşılaştırılmıştır. Yale Üniversitesi öğrencileri ile yürütülen çalışmada, açık ölçümlerde Afrika kökenli Amerikalı öğrencilerin kendilerini Avrupa kökenli Amerikalı öğrencilere göre daha olumlu değerlendirdiği ancak örtük ölçümlerde daha olumsuz değerlendirdiği bulgulanmıştır.

Nosek, Banaji ve Greenwald (2002) bir internet sitesinde yürüttükleri çalışmalarında 103,316 Avrupa kökenli Amerikalı ve 17,510 Afrika kökenli Amerikalı yanıtlayıcıya ulaşarak geniş çapta bir örneklem elde etmişlerdir. Bu çalışmada Afrika kökenli Amerikalı yanıtlayıcıların güçlü bir şekilde Avrupa kökenli Amerikalı yanıtlayıcılara göre iç grup yanlılığı sergiledikleri, örtük ölçümlerde ise dış grup yanlılığı sergiledikleri bulgulanmıştır. Aynı internet sitesinde etnik statünün yanı sıra Amerika'da etnik ayrımcılıktan sonra en yaygın ayrımcılık olan yaşa yönelik tutumlar da değerlendirilmiştir. Buna göre hem açık hem örtük ölçümlerde gençlere yönelik daha olumlu bir tutum sergilendiği bulgulanmıştır.

Sistemi meşrulaştırma kuramcıları da açık ve örtük ölçümler kullanarak iç grup ve dış grup yanlılığını incelemişlerdir. Sistemi meşrulaştırmanın kuramsal çerçevesi nedeni ile ego, grup ve sistemi meşrulaştırma güdülerindeki psikolojik çatışma, araştırmacıların sistemi meşrulaştırmanın bilinçli ve bilinçaltı formlarını ölçmek amacı ile açık ve örtük ölçümler geliştirmesine neden olmuştur. Jost ve arkadaşları (2002) tarafından yürütülen sistemi meşrulaştırmanın bilinçli olmayan formlarının araştırıldığı bir dizi çalışmada dış grup yanlılığının örtük değerlendirilmesi yapılmıştır. Örtük Çağrışım Testi (ÖÇT)

kullanılan bu çalışmada yüksek statülü grup üyelerinin anlamlı olarak iç grup yanlılığı sergiledikleri bununla birlikte düşük statülü grup üyelerinin iç grup yanlılığı sergilemeleri ile ilgili anlamlı bir sonuç elde edilememiştir. Jost ve arkadaşlarının (2002) yürüttüğü bir diğer çalışmada düşük statülü grup olarak değerlendirilen Latinler ve Asyalıların kendi grup üyeleri yerine Avrupalı bir kişi ile etkileşime geçmeyi tercih ettikleri, yani anlamlı olarak dış grup yanlılığı sergiledikleri bulgulanmıştır.

1.3.1.Örtük Çağrışım Testi-ÖÇT (Implicit Association Test-IAT)

Sosyal psikoloji araştırmalarında bu zamana kadar birçok örtük ölçüm tekniği kullanılmıştır. Fazio ve Olson (1998) çalışmalarında bu örtük ölçüm tekniklerini özetlemiştir. Warrington ve Weiskrantz (1968) ırksal önyargının, özgüvenin ve kalıp yargıların örtük ölçümünde kullanmak amacı ile parçalanmış kelimeleri tamamlama görevini geliştirmişlerdir. Higgins ve arkadaşları (1977) örtük kalıp yargılar için öncü sayılabilecek izlenim oluşumu ile ilgili bir deney yapmışlardır. Çalışmada denekler, deneyle ilişkisiz gibi görünen bir hikaye ile anlamsal olarak ilişkilendirilebilen veya ilişkilendirilemeyen, olumlu veya olumsuz sıfatlara maruz bırakılmışlardır. Çalışmada deneklere sıfat kategorileri ile uyumlu olarak Donald isimli bir karakterin iki anlama gelebilecek iki uçlu davranışları ile ilgili bir hikaye okutulmuştur. Elde edilen bulgulara göre önceden anlamsal olarak olumlu ve uyarlanabilen sıfatlara maruz kalan denekler, önceden olumsuz ve uyarlanabilen sıfatlara maruz kalan deneklere göre Donald karakterini daha olumlu değerlendirmişlerdir. Hastie (1984), çalışmasında birinin beklentileri ile ortaya çıkan davranış arasındaki tutarsızlık olarak tanımını yaptığı açıklayıcı yanlılıklardan bahsetmiştir. Örneğin biri James'i aptal olarak tanımladığında James'in sınavdan A aldığını öğrendiğinde, sınavın basit olduğuna yönelik bir açıklama geliştirir. Buradaki açıklama kişinin kalıp yargısı ile tutarlı olan kalıp yargıyı açıklayıcı yanlılık olarak tanımlanır. Semin ve Fiedler'in (1988) dilsel iç grup yanlılığı ile ırksal önyargının örtük

olarak ölçüldüğü çalışmalarında deneklerin Afrika kökenli Amerikalıların olumlu ve olumsuz davranışlarını değerlendirmede beklenti-ilişkili olan davranışları tanımlamada, beklenti-ilişkili olmayan davranışlara göre daha soyut bir dil kullanma eğiliminde oldukları bulgulanmıştır. Nuttin (1985) çalışmasında ismin harfleri etkisi denilen bir tutum etkisi bulgulanmıştır. Buna göre insanlar kendi isimlerini oluşturan harfleri, kendi ismini oluşturmeyen harflere oranla daha fazla tercih etme eğiliminde olmuşlardır. Johnson (1986) ise çalışmasından elde ettiği verilere göre ismin özellikle baş harfinin daha etkili olduğunu bulgulararak buna baş harf etkisi demiştir.

De Houwer ve öğrencileri (1998; 2001) tutumların örtük ölçümü için Simon görevini geliştirmişlerdir. Bu görevde katılımcıların uyanları kategorilerine göre ayırması gerekmektedir. Kategorilerden biri iyi ise diğer kategori kötüdür ve katılımcılar uyanları buna göre ayırır. Nosek ve Banaji (2001) zıt bir kategori içermeyen Go/No-Go çağrışım görevini geliştirmişlerdir. Bu görevin ilk aşamasında katılımcılar hedef kategori uyanına ve atıf kategorisi olan 'iyi' kategorisine tepki verir ancak bu sırada başka bir uyarana tepki veremez, ikinci aşamada ise katılımcılar hedef kategori uyanına ve atıf kategorisi olan 'kötü' kategorisine tepki verir. Daha sonra katılımcıların bu iki aşamadaki tepki sürelerindeki gecikmeler karşılaştırılarak değerlendirme yapılır. Tüm bu örtük ölçümlerin yanında Greenwald, McGhee ve Shwartz (1998) tarafından geliştirilen Örtük Çağrışım Testi (ÖÇT) en çok kullanılan örtük ölçüm tekniğidir. ÖÇT ilk olarak iki eşit statülü grup üyelerinin iç gruba karşı eşit ve güçlü bir yanlılık sergileyeceği varsayımına dayanarak ortaya çıkmıştır. Greenwald ve arkadaşları (1998) birbirine yakın statüdeki Koreli Amerikalılar ve Japon Amerikalılarla yaptıkları çalışmada her iki grubun da ÖÇT'de eşit ve güçlü bir iç grup yanlılığı sergilediğini bulgulanmışlardır. Benzer olarak yine birbirine yakın statülerdeki iki Amerikan üniversitesi öğrencileri ile yapılan bir çalışmada ÖÇT'den

elde edilen bulgulara göre her iki grubun kendi okullarına karşı güçlü bir iç grup yanlılığı sergiledikleri görülmüştür (Lane, Mitchell ve Banaji, 2003). Şayet gruplar arasında eşit olmayan bir statü ilişkisi varsa, grupların eşit statülü olduğu duruma göre ÖÇT'den daha farklı sonuçlar elde edileceği düşünülmektedir. Jost, Pelham ve Carvallo'nun çalışmasında (2002) prestijli bir Amerikan üniversitesi öğrencilerinin daha az prestijli bir Amerikan üniversitesi öğrencilerine göre iç gruba yönelik daha güçlü bir örtük yanlılık sergiledikleri, bununla birlikte düşük statülü üniversite öğrencilerinin ise kendi okullarına karşı eşdeğer bir olumlu değerlendirmede bulunmadıkları görülmüştür. Nosek ve arkadaşlarının çalışmasında (2002) insanların yaşları arttıkça, açık ölçümlerde yaşlılara karşı daha fazla olumlu tutum sergiledikleri ancak örtük ölçümlerde aynı kişilerin gençlere yönelik güçlü bir yanlılık sergiledikleri bulgulanmıştır.

ÖÇT hedef kavram ve atıf boyutu arasındaki çağrışımın gücü ile ölçüm almaktadır. Bilgisayar ortamında uygulanan bu teknikte katılımcılardan daha önceden anlamları belirlenmiş iki tepki tuşunu kullanarak mümkün olduğunca dikkatli ve hızlı bir biçimde tepki vermeleri istenir. Katılımcıların görevi ekranda gördükleri uyarıyı kategorize etmektir. Örneğin, Greenwald ve arkadaşlarının çalışmasında (1998) ÖÇT ile ırksal tutumlar değerlendirilmiştir. Buna göre, ilk olarak katılımcılardan tipik zenci isimlerini veya tipik beyaz isimlerini kategorize etmeleri istenmiştir. Burada ırk hedef kavram olup tuşlar zenci ve beyaz olarak işaretlenmiştir. Atıf boyutu ise bir dizi hoş ve hoş olmayan kelimelerin kategorize edilmesi ile ölçülmektedir. Bu deneyin en kritik aşaması bu iki kategorizasyon görevinin birleştirildiği aşamadır. Katılımcılar birleştirilmiş görevi iki kez alırlar. İlkinde tepki tuşlarında biri zenci/hoş olmayan kelimeleri (beyaz/hoş kelimeler) diğeri ise beyaz/hoş kelimeleri (zenci/hoş olmayan kelimeler) temsil eder. Diğer uygulamada ise tam tersi şeklinde katılımcılar birleştirilmiş görevi alırlar (Tablo 1). Asıl

soru, katılımcıların hangi tepki eşleştirmesinin kullanımını daha kolay bulduğudur. Greenwald ve arkadaşları çalışmalarında katılımcıların büyük bir çoğunluğunun zenci ve hoş olmayan kelimelere, beyaz ve hoş olmayan kelimelere göre daha hızlı tepki verdiklerini bulgulamışlardır. Ortalama olarak katılımcılar hedef kavram olan zenci ile hoş olmayan atfı, hoş olan atfa göre daha kolay bağdaştırmışlardır. ÖÇT'nin tamamlanmasının ardından, 'ÖÇT Etkisi' katılımcıların kelime eşleştirmelerine verdikleri tepkilerdeki milisaniyelik gecikmelere göre hesaplanır. Buna göre deneme sayısı, blok, uyarın bilgisi ve hata oranları kayıt altına alınır. ÖÇT Etkisi Tablo 1'de gösterilen 3. ve 5. bloklardaki eşleştirmelere verilen tepki gecikmelerinin ortalamaları arasındaki fark alınarak ölçülür. Buna göre ZENCİ-İYİ eşleşmesine verilen tepkilerin ortalama süresi ZENCİ-KÖTÜ eşleşmesine verilen tepkilerin ortalama süresinden fazlaysa, yani ZENCİ-İYİ eşleşmelerine daha geç tepki verildiyse, zencilere yönelik daha olumsuz bir tutumun olduğu ifade edilir.

I.4. Araştırmanın Amacı

Sosyal kimlik kuramı, düşük statülü grup üyelerinin benlik saygılarını yüceltmek amacıyla ile daha fazla iç grup yanlılığı yapacaklarını savunmaktadır. Bununla birlikte sistemi meşrulaştırma kuramı bu durumun her zaman böyle olmayacağını öne sürmektedir. Sistemi meşrulaştırma kuramı yüksek ve düşük statülü grup üyelerinin iç grup ve dış grup değerlendirmelerini açık ve örtük ölçümler kullanarak karşılaştırmaktadır. Buna göre sistemi meşrulaştırma kuramı açık ölçümlerde düşük statülü grupların daha fazla iç grup yanlılığı yaparken yüksek statülü grupların daha az iç grup yanlılığı yapacaklarını; örtük ölçümlerde ise düşük statülü grupların daha fazla dış grup yanlılığı yaparken yüksek statülü grupların daha fazla iç grup yanlılığı yapacaklarını öne sürmektedir.

Tablo 1.Greenwald ve Arkadaşlarının (1998) Çalışmalarında Kullanılan Örtük Çağrışım Testi'nin Şematik Örneği.

Sıra	1	2	3	4	5
Görevlerin Anlamları	İlkHedef-Kavram Ayrımı	İlgili Atf Ayrımı	İlk Birleştirilmiş Görev	Ters Çevrilmiş Hedef-Kavram Ayrımı	Ters Çevrilmiş Birleştirilmiş Görev
Görevlerin Açıklamaları	o ZENCİ BEYAZ o	o İYİ KÖTÜ o	o ZENCİ İYİ BEYAZ o KÖTÜ o	o ZENCİ o BEYAZ o	o ZENCİ o İYİ o BEYAZ o KÖTÜ o
Uyaranlar	o MEREDITH o o LATONYA o SHAVONN HEATHER o o TASHIKA KATIE o BETSY o o EBONY	o şanslı o onur zehir o keder o o hediye facia o o mutlu düşmanlık o	o JASMINE o hoş PEGGY o şeytan o COLLEEN o o mucize o TEMEKA bomba o	o COURTNEY o STEPHANIE SHEREEN o o SUE-ELLEN TIA o o SHARISE o o MEGAN NICHELLE o	o barış LATISHA o ağız bozuk o o LAUREN o gökkuşağı o SHANISE o Kaza o o NANCY

Sosyal kimlik kuramı araştırmalarında sosyal kimlik tehdidinin gruplar arası davranış örüntülerini etkilediği ve hem yüksek hem de düşük statülu grupların daha fazla iç grup yanlılığı yapmalarına neden olduğu görölmektedir. Bununla birlikte sistemi meşrulaştırma kuramını test eden çalışmalarda sosyal kimlik kuramının vurguladığı sosyal kimlik tehdidinden ziyade genellikle sistemin adil olduğuna dair inancın tehdidine yönelik sistemi meşrulaştırma güdülerinin araştırıldığı görölmektedir. Kay ve Jost'un (2003) çalışmalarında katılımcılara sunulan bütünleyici kalıp yargılar ile bütünleyici olmayan kalıp yargıların katılımcıların sistemi meşru algılamaları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Buna göre katılımcıların, tamamlayıcı kalıp yargılar (fakir ama mutlu, zengin ama mutsuz) sunulduğunda sistemi daha meşru algıladıkları, tamamlayıcı olmayan kalıp yargılar (fakir ama mutsuz, zengin ama mutlu) sunulduğunda ise sistemin adil olduğuna dair inançlarının tehdit edildiği bulunmuştur. Tüm bu bilgiler ışığında bu çalışmada yüksek ve düşük sosyoekonomik düzeyden grupların iç gruplarına ve dış gruplarına yönelik değerlendirmeleri incelenmiştir. İç grup ve dış grup değerlendirmeleri sosyal kimlik kuramının vurgu yaptığı sosyal kimlik tehdidi ve sistemi meşrulaştırma kuramının vurgu yaptığı açık ve örtük ölçümler kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Bu çalışmanın amacı yüksek sosyoekonomik statüden ve düşük sosyoekonomik statüden öğrencilerin sosyal kimliklerinin tehdit edildiği ve edilmediği koşullarda iç grup veya dış grup yanlılığı yapıp yapmadıklarını açık ve örtük ölçümler kullanarak karşılaştırmaktır.

I.5. Hipotezler

Bu çalışmada sistemi meşrulaştırma ve sosyal kimlik kuramlarının önermeleri doğrultusunda aşağıdaki hipotezler sınanmıştır.

1.Yüksek sosyoekonomik düzeyden öğrenciler açık ölçümlerde iç grup yanlılığı sergileyecektir.

2. Yüksek sosyoekonomik düzeyden öğrenciler örtük ölçümlerde iç grup yanlılığı sergileyecektir.

3. Düşük sosyoekonomik düzeyden öğrenciler örtük ölçümlerde dış grup yanlılığı sergileyecektir.

4. Düşük sosyoekonomik düzeyden öğrenciler açık ölçümlerde iç grup yanlılığı sergileyecektir.

5. Sosyal kimliğin tehdit edildiği koşulda iç grup yanlılığı tehdit olmayan koşula kıyasla daha yüksek olacaktır.

6. Sosyal kimliğin tehdit edildiği koşulda dış grubu değersizleştirme tehdit olmayan koşula kıyasla daha yüksek olacaktır.

I.6.Araştırma Soruları

Çalışmanın amacı kapsamında aşağıdaki iki araştırma sorusuna yanıt aranmaktadır:

1. Sosyal kimlik tehdidinin olduğu ve olmadığı koşullarda düşük sosyoekonomik düzeyden öğrencilerin adil dünya inançlarında ve sistemi meşrulaştırma güdülerinde farklılık var mıdır?

2. Sosyal kimlik tehdidinin olduğu ve olmadığı koşullarda yüksek sosyoekonomik düzeyden öğrencilerin adil dünya inançlarında ve sistemi meşrulaştırma güdülerinde farklılık var mıdır?

I.7. Sınırlılıklar

Deney süresinin uzun olması nedeni ile katılımcıların sıkılma ve açık ölçümlere gelişi güzel tepki verme riskleri bulunmaktadır. Bununla birlikte açık ölçümlerde katılımcılarda sosyal istenirlik oluşma riski bulunmaktadır.

II. YÖNTEM

II.1. Örneklem

Araştırmanın amacı gereği düşük ve yüksek sosyoekonomik düzeyden üniversite öğrencilerine ulaşabilmek için devlet üniversitelerine ve özel üniversitelere gidilerek araştırma için gönüllü katılımcılar aranmıştır. Araştırma 62'si devlet 63'ü özel üniversite öğrencisi olmak üzere toplam 125 katılımcı ile yürütülmüştür. Öğrencilerin sosyoekonomik düzeylerini belirlemek amacı ile aylık harcamalarının ne kadar olduğu sorulmuştur. Düşük sosyoekonomik düzeye sahip üniversite öğrencilerinin aylık harcamaları 100 ile 1200 TL arasındadır. Yüksek sosyoekonomik düzeye sahip üniversite öğrencilerinin aylık harcamaları ise 2000 ile 8500 TL arasındadır. Bu iki grubun aylık harcamalarının ortalamaları bağımsız gruplar için t-test ile karşılaştırılmıştır. T-test sonuçları üst sosyoekonomik düzeye sahip öğrencilerin aylık harcamalarının (4984 TL) alt sosyoekonomik düzeye sahip öğrencilerden (580 TL) anlamlı biçimde yüksek olduğunu göstermiştir ($t(123) = 24.98, p < .01$). Katılımcıların 59'u kadın (% 47), 66'sı (% 53) erkektir. Katılımcılar, araştırmanın amacı doğrultusunda, sosyal kimlik tehdidinin olduğu ve olmadığı koşullara seçkisiz olarak atanmıştır.

II.2. Araştırmada Yer Alan Değişkenler ve Deney Deseni

Araştırmada katılımcıların sosyoekonomik düzeyleri (düşük/yüksek) sosyal kimliklerine yönelik tehdit (tehdit var/tehdit yok) ve değerlendirilen grup (zengin/fakir) olmak üzere üç bağımsız değişken yer almaktadır. Araştırma deseni Tablo 2'de sunulmuştur. Katılımcıların zenginlere ve fakirlere yönelik değerlendirmeleri ise araştırmanın bağımlı değişkenidir. Bu bağımlı değişken hem açık hem de örtük ölçümlerle değerlendirilmiştir. Ayrıca katılımcıların sistemi meşrulaştırma eğilimleri ve adil dünya inançları da araştırmanın bağımlı değişkenleridir.

Tablo 2. Deney Deseni

	Tehdit yok		Tehdit Var	
	Zengin Değerlendirme	Fakir Değerlendirme	Zengin Değerlendirme	Fakir Değerlendirme
Yüksek SED				
Düşük SED				

II.3. Veri Toplama Araçları

Katılımcıların zenginlere ve fakirlere ilişkin değerlendirmeleri hem Örtük Çağrışım Testi (ÖÇT) ile hem de olumlu ve olumsuz sıfatlar listesi ile ölçülmüştür. Çalışmada ayrıca, katılımcıların içinde yaşadıkları sistemi meşru algılama düzeylerini değerlendirmek amacıyla Genel Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği (GSMÖ) kullanılmıştır. Katılımcıların dünyayı ne derece adil algıladıklarını değerlendirmek için ise Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği (GADIÖ) ve Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği (KADIÖ) kullanılmıştır.

II.3.1.Örtük Çağrışım Testi

Düşük ve yüksek sosyoekonomik düzeyden üniversite öğrencilerinin zenginlere ve fakirlere yönelik tutumları Örtük Çağrışım Testi (ÖÇT) ile değerlendirilmiştir. Bu çalışmada kullanılan ÖÇT DirectRT programı kullanılarak hazırlanmıştır. ÖÇT’de fakirliği niteleyen dört adet fotoğraf ve iki tane kelime (EK IV) kullanılmıştır. Benzer olarak zenginlik için de dört fotoğraf ve iki kelime kullanılmıştır (EK V). Bununla birlikte sosyoekonomik statü ile ilişkisi olmayan sekiz tane olumlu kelime (*barış, sevgi, yetenek, sadakat, arkadaş, dürüst, güven, hoşgörü*), 8 tane de olumsuz kelime (*savaş, nefret, küfür, yalan, ihanet, korku, düşman, saçma*) kullanılmıştır.

Katılımcılardan ilk olarak ekranın ortasında beliren olumlu ve olumsuz kelimeleri ekranın sağında ve solunda bulunan (İyi/Kötü) kategorilere atamaları istenmektedir.

Katılımcılar kategorilendirme işlemini klavye üzerindeki E ve I tuşlarını kullanarak gerçekleştirmektedir. Bununla ilgili olarak katılımcılara ekranın ortasında beliren kelimenin ekranın sağında bulunan kategoriye ait olması durumunda I tuşuna basmaları, ekranın solunda bulunan kategoriye ait olması durumunda ise E tuşuna basmaları ve mümkün olduğunca hızlı ve dikkatli olmaları yönünde yönerge verilmiştir. Katılımcılara deneyin her bir aşamasından önce ekran üzerinde deneyin ilgili aşamasını ayrıntılı bir biçimde anlatan yazılı yönerge verilmiştir. Katılımcılar daha sonra zengin ve fakir kategorilerini niteleyen kelime ve fotoğraflara maruz kalmış ve yine ekranın ortasında beliren kelime ve resimleri ekranın sağında ve solunda bulunan uygun kategorilere dikkatli ve hızlı bir biçimde atamaları istenmiştir. Daha sonra katılımcılara ilk 2 bölümde sunulan görevlerin birleştirilmiş hali sunulmuştur. Tablo 3'te ÖÇT'de kullanılan aşamalar gösterilmektedir. Buna göre, B1 ve B2 aşamaları, ekranda beliren resim ve kelimelerin, klavye üzerindeki ilgili tepki tuşlarının (E=Sol Tepki Tuşu ve I=Sağ Tepki Tuşu) kullanılarak, ait oldukları kategorilere atandıkları aşamalardır. B3, hedef eşleştirmelerin sunulduğu deneme aşamasıdır. B4, yine B3 'te kullanılan hedef eşleştirmelerin aynılarının kullanıldığı, ancak B3'ten farklı olarak, verilerin kaydedildiği asıl test aşamasıdır. B5, hedef kategorinin yer değiştirmiş halinin gösterildiği aşamadır. B6'da hedef eşleştirmeler ters çevrilerek sunulmakta olup, bu aşama deneme aşamasıdır. B7 hedef eşleştirmelerin ters çevrilerek sunulduğu ve verilerin kaydedildiği asıl test aşamasıdır. Özetle, çalışmada katılımcıların örtük iç grup ve dış grup değerlendirmelerini ölçmek amacı ile B4 ve B7'den elde edilen tepki süreleri kullanılmıştır.

ÖÇT'de ilk olarak zengin-iyi ve fakir-kötü eşleştirmesine maruz kalan katılımcı, aynı deneyin devamında kategorilerin ters çevrilmesi ile zengin-kötü ve fakir-iyi eşleştirmesine maruz kalmıştır (Tablo 3). Bununla birlikte öncelik etkisini kontrol

edebilmek amacıyla ilk olarak zengin-iyi, fakir-kötü eşleştirmesine veya zengin-kötü, fakir-iyi eşleştirmesine maruz kalan katılımcıdan sonra gelen katılımcıya, diğer eşleştirme türü sunularak sıra etkisi dengelenmiştir.

Tablo 3. Çalışmada Kullanılan ÖÇT'nin Aşamaları.

Aşama	Blok	Deneme Sayısı	İşlev	Sol Tepki Tuşuna Atanan Resim ve Kelimeler	Sağ Tepki Tuşuna Atanan Resim ve Kelimeler
	B1	<i>20</i>	<i>Deneme</i>	Olumlu Kelimeler	Olumsuz Kelimeler
2	B2	<i>20</i>	<i>Deneme</i>	Zengin R+K*	Fakir R+K
3	B3	<i>20</i>	<i>Deneme</i>	Zengin+Olumlu Kelimeler	Fakir+Olumsuz Kelimeler
	B4	<i>40</i>	<i>Test</i>	Zengin+Olumlu Kelimeler	Fakir+Olumsuz Kelimeler
4	B5	20	Deneme	Fakir R+K	Zengin R+K
5	B6	20	Deneme	Fakir+Olumlu Kelimeler	Zengin+Olumsuz Kelimeler
	B7	40	Test	Fakir+Olumlu Kelimeler	Zengin+Olumsuz Kelimeler

*R+K: Resim ve Kelimeleri belirtmektedir.

II. 3.2. Açık Sıfat Listesi

Katılımcıların zenginlere ve fakirlere ilişkin değerlendirmeleri olumlu ve olumsuz toplam 18 sıfattan oluşan (*zeki, kaba, bilgili, tembel, mutlu, çalışkan, güvenilir, iyi kalpli, başarısız, dürüst, dindar, başarılı, hırslı, cahil, çıkarıcı, duyarlı, gururlu, samimi*) bir sıfat listesi ile ölçülmüştür. Katılımcılardan, önce iç gruplarını (üst sosyoekonomik düzeyden olan katılımcılara önce zenginleri, alt sosyoekonomik düzeyden olan katılımcılara önce fakirleri) ardından da dış gruplarını bu sıfatlar açısından 7 dereceli (1=Hiç Yansıtmaz, 4=Kararsızım, 7= Tamamen Yansıtır) bir ölçek üzerinde değerlendirmeleri istenmiştir. Sıfat listesinde fakir ve zengin gruplar için yapılan değerlendirmelere ayrı ayrı 'varimaks' eksen döndürme yöntemine göre temel bileşenler faktör analizleri uygulanmıştır. Faktör

analizlerinde Kaiser normalleştirmesine göre öz değeri (eigenvalues) 1.00'in üzerinde olan faktörler yoruma esas alınmıştır. Fakirlere ilişkin değerlendirmelerde sıfat listesinin iki faktörlü bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. Bu iki faktörün toplam varyansın % 49'unu açıkladığı bulunmuştur. Olumlu sıfatların (duyarlı, samimi, gururlu, dürüst, çalışkan, iyi kalpli, başarılı, bilgili, hırslı ve zeki) birinci faktörün altında toplandığı ve varyansın yaklaşık %29'unu açıkladığı, olumsuz sıfatların ise (cahil, çıkarıcı, kaba, başarısız, tembel ve güvenilmez) ikinci faktörde toplandığı ve varyansın %20'sini açıkladığı bulunmuştur. Zenginlere ilişkin değerlendirmelere yapılan faktör analizinde de benzer bir yapı gözlenmiş, olumlu sıfatlar birinci faktörü olumsuz sıfatlar ise ikinci faktörü oluşturmuştur. Bu iki faktör toplam varyansın %47'sini açıklamıştır. Olumlu değerlendirmeler (duyarlı, samimi, gururlu, dürüst, çalışkan, iyi kalpli, başarılı, bilgili, hırslı ve zeki) olarak adlandırılan ilk faktör varyansın %30'unu, olumsuz değerlendirmeler (cahil, çıkarıcı, kaba, başarısız, tembel ve güvenilmez) olarak adlandırılan ikinci faktör ise varyansın % 17'sini açıklamıştır. Her iki grup için de olumlu sıfatlar toplanarak olumlu değerlendirmelere ilişkin ölçümler, olumsuz sıfatlar toplanarak olumsuz değerlendirmelere ilişkin ölçümler elde edilmiştir.

II.3.3. Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği

Dalbert (1999) tarafından geliştirilen Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği (GADİÖ; General Belief in A Just World Scale) toplam 6 maddeden oluşan Likert tipi bir ölçektir. Maddeler "Tamamen Karşıyım" (1) ile "Tamamen Katılıyorum" (5) arasında değişen 5 tepki kategorisi arasında değerlendirilmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 6, en yüksek puan ise 30'dur. Ölçekten alınan düşük puanlar genel adil dünya inancının düşük olduğuna yüksek puanlar ise genel adil dünya inancının yüksek olduğuna işaret etmektedir. Dalbert (1999) orijinal ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısını .65 olarak kaydetmiştir. Ölçekte, "*Dünyanın aslında adil bir yer olduğunu düşünüyorum.*",

“İnsanların eninde sonunda ne hak ederlerse onu bulacaklarına inanıyorum.” gibi maddeler bulunmaktadır. Ölçeğin Türkçe’ye uyarlaması Göregenli (2003) tarafından yapılmıştır. Göregenli, GADİÖ’nün Türkçe versiyonunun iç tutarlılık katsayısının .69 olarak bulmuştur. Ölçeğin bu araştırma örneklemini için elde edilen Cronbach alfa katsayısı ise .89’dur. Ölçek EK I’de sunulmuştur.

II.3.4. Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği

İnsanların dünyanın kendilerine ne derece adil davrandığına ilişkin algılarını değerlendiren olan Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği (KADİÖ; Personal Belief in A Just World Scale) Dalbert (1999) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek toplam 7 maddeden oluşan Likert tipi bir ölçektir. Maddeler “Tamamen Karşıyım” (1) ile “Tamamen Katılıyorum” (5) arasında değişen 5 tepki kategorisi arasından değerlendirilmektedir. Ölçeğin genelinden alınabilecek en düşük puan 7, en yüksek puan ise 35’tir. Ölçekte, ‘*Genel olarak baktığımda, yaşadığım olaylar adildir.*’, ‘*Hayatta başıma gelen olayların çok büyük bir kısmının adil olduğuna inanıyorum.*’ gibi maddeler bulunmaktadır. Ölçekten alınan düşük puanlar kişisel adil dünya inancının düşük, yüksek puanlar ise kişisel adil dünya inancının yüksek olduğunu göstermektedir. Dalbert (1999) ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısını .79 olarak bulmuştur. Yine Göregenli (2003) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan KADİÖ’nün iç tutarlılık katsayısı .85’dir. Ölçeğin bu araştırma örneklemini için elde edilen iç tutarlılık katsayısı oldukça yüksektir (Cronbach alfa=.95). Çalışmada kullanıldığı şekli ile KADİÖ EK II’de sunulmuştur.

II.3.5. Genel Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği

Jost ve Kay (2003) tarafından geliştirilen Genel Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği (GSMÖ; General System Justification Scale) mevcut sistemin ne kadar adil ve meşru algılandığını ölçmektedir. Sekiz maddeden oluşan ölçeğin 1 (Kesinlikle Katılmıyorum) ve 9 (Kesinlikle Katılıyorum) şeklinde toplam 9 tepki kategorisi bulunmaktadır. Ölçekten

alınabilecek en düşük puan 8, en yüksek puan ise 72'dir. Jost ve Kay (2003) ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık kat sayısını .88 olarak kaydetmiştir. Ölçekten alınan yüksek puanlar yüksek sistemi meşru algılama düzeyine düşük puanlar ise düşük sistemi meşru algılama düzeyine işaret etmektedir. Ölçeğin 3.ve 7. maddeleri tersine puanlanmaktadır. Amerikan politik sistemi ve Amerika'ya göre düzenlenmiş olan orijinal ölçek Yıldırım'ın (2009) çalışmasında Akgün ve Yıldırım tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Ölçekte, '*Genel olarak toplumumuzu adil bulurum.*', '*Genelde Türk politik sistemi olması gerektiği gibi doğru bir biçimde işlemektedir.*' gibi maddeler bulunmaktadır. Ölçeğin Türkçe uyarlamasında, maddeler 1 (Kesinlikle Katılmıyorum) ve 7 (Kesinlikle Katılıyorum) arasında puanlanmakta olup ölçekten alınabilecek en düşük puan 8, en yüksek puan ise 56'dır. Ölçeğin Türkçe uyarlamasında da orijinal formatta olduğu gibi 3. ve 7. maddeler tersine çevrilerek puanlanmaktadır. Yıldırım (2009) çalışmasında ölçeğin iç tutarlılık katsayısını .67 olarak bulmuştur. Sistemi Meşrulaştırma Ölçeğinin bu araştırma örneklemini için Cronbach alfa güvenilirliği .77'dir. Bu çalışmada kullanılan, Türkçeye uyarlanmış GSMÖ EK III'te sunulmuştur.

II.4. İşlem

DirectRT programı kullanılarak hazırlanmış olan ÖÇT bilgisayar ortamında uygulanan bir ölçek olduğu için araştırmada kullanılan diğer tüm ölçme araçları MediaLAB programı kullanılarak bilgisayar ortamına yüklenmiştir. Ayrıca araştırmanın amacı doğrultusunda yapılan tüm manipülasyonlar yine bu program aracılığı ile sağlanmıştır. Katılımcıların ölçme araçlarına verdikleri tepkiler de bu programlar sayesinde veri olarak kaydedilmiştir. Böylece çalışmanın tamamı bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmaya katılmaya gönüllü olan her bir öğrenciye ilk olarak araştırmanın maskelenmiş konusu hakkında bilgi verilerek araştırmanın "üniversite öğrencilerinin bazı

sosyal olgulara yönelik değerlendirmelerinin ölçülmesi” ile ilgili olduğu belirtilmiş ve daha sonra araştırmanın ne şekilde yürütüleceği ve süresi hakkında bilgi verilmiştir. Katılımcılar bir masa ve sandalyeden oluşan deney ortamına teker teker alınmıştır. Katılımcılardan cinsiyetleri, hangi bölümde okudukları, burs alıp almadıklarına ilişkin birtakım bilgileri doldurmaları istenmiştir. Ardından sosyoekonomik düzeylerini belirlemek amacı ile bir öğrenci olarak kendilerinin aylık giderinin ortalama kaç Türk Lirası olduğu sorulmuştur.

Katılımcıların aylık ortalama giderlerine ilişkin verdikleri bilginin ardından, düşük sosyoekonomik düzeyden (devlet üniversitesinde okuyan) öğrencilere “Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre fakir sosyoekonomik sınıfa dahilsiniz” geribildirimi verilirken, yüksek sosyoekonomik düzeyden (özel üniversitede okuyan) öğrencilere ise “Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre zengin sosyoekonomik sınıfa dahilsiniz” şeklinde bir geribildirim verilmiştir.

Sosyal kimliğe yönelik bir tehdit yaratmak için toplumumuzda yaygın olan iki görüş kullanılmış ve deneklere bu görüşe katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Sosyal kimlik tehdidinin olduğu koşulda ‘fakir’ geribildirimi alan katılımcılara “Toplumumuzda fakirlerin yeterince çalışmadıkları için fakir olduklarına dair bir görüş vardır. Siz bu görüşe katılıyor musunuz?” sorusu yöneltilmif ve yanıtlarını beş dereceli (1=Hiç Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 5=Tamamen Katılıyorum) bir ölçek üzerinde işaretlemeleri istenmiştir. Sosyal kimlik tehdidinin olduğu koşulda ‘zengin’ geribildirimi alan katılımcılara ise “Toplumumuzda zenginlerin yeterince çalışmadıkları halde zengin olduklarına dair bir görüş vardır. Siz bu görüşe katılıyor musunuz?” sorusu yöneltilmif ve yanıtlarını beş dereceli bir ölçek üzerinde işaretlemeleri istenmiştir. Sosyal kimlik tehdidinin olmadığı koşulda katılımcılara böyle bir ifade sunulmamıştır. Ardından katılımcıların iç gruba ve dış gruba ilişkin değerlendirmelerini ölçmek için Örtük Çağrışım Testi uygulanmıştır.

ÖÇT'den sonra yine bilgisayar ortamında iç gruplarını ve dış grubu olumlu ve olumsuz sıfat listesi üzerinde değerlendirmeleri istenmiştir.

Sıfat listesinin ardından katılımcılara sırası ile GADÖ, KADÖ ve GSMÖ uygulanmıştır.

Son olarak katılımcılara “Sizce siz hangi sosyoekonomik düzeydesiniz?” şeklinde bir soru yöneltilerek fakir veya zengin kategorilerinden birini tercih etmeleri beklenmiştir.

Oturumun sonunda katılımcılara araştırmaya katıldıkları için teşekkür edilmiştir.

III. BULGULAR

Bu çalışmanın amacı yüksek ve düşük sosyoekonomik grup üyelerinin örtük ve açık ölçümlerde iç grup ya da dış grup yanlılığı yapıp yapmadıklarını test etmektir. Bu amaçla yüksek ve düşük sosyoekonomik düzeyden gelen deneklerin yüksek (zengin) ve düşük (fakir) sosyoekonomik düzeyli gruplara ilişkin değerlendirmeleri bir örtük ölçüm ile (ÖÇT) bir de açık ölçüm ile (olumlu ve olumsuz sıfatlar) ile alınmıştır. Örtük ölçümlerin ortalama ve standart sapmaları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. ÖÇT ile Alınan Örtük Ölçümlerin Ortalama Reaksiyon Süresi ve Standart Sapmaları

ÖÇT Kategorisi	Denek SED	Tehdit	N	Ortalama	SS
Fakir-iyi ve Zengin-kötü	Düşük SED	Tehdit var	31	1177.26	414.87
		Tehdit yok	31	1046.63	287.73
	Yüksek SED	Tehdit var	31	1001.33	175.38
		Tehdit yok	32	997.65	195.15
	Toplam	Tehdit var	62	1089.29	328.08
		Tehdit yok	63	1021.75	244.36
Zengin-iyi ve Fakir-kötü	Düşük SED	Tehdit var	31	1028.11	484.21
		Tehdit yok	31	952.31	356.47
	Yüksek SED	Tehdit var	31	921.42	136.06
		Tehdit yok	32	922.87	171.10
	Toplam	Tehdit var	62	974.77	356.80
		Tehdit yok	63	937.36	276.30

Örtük çağrışım testindeki kategorilerin (zengin-fakir), sosyoekonomik düzeyin, sosyal kimliğe yönelik tehdidin ve cinsiyetin örtük ölçümlerde iç grup ve dış grup yanlılığına etkisini test etmek için cinsiyet değişkeni de analize alınarak varyans analizi

yapılmıştır. Ancak cinsiyetin gerek temel etkisi gerekse ortak etkileri anlamlı olmadığından analizden çıkarılmıştır. Verilere, 2 (üst SED - alt SED) x 2 (tehdit var - tehdit yok) x 2 (zengin-iyi, fakir-kötü - fakir-iyi, zengin-kötü) faktörlü son faktörde tekrar ölçümlü varyans analizi uygulanmıştır. Varyans analizi sonuçları Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Örtük Çağrışım Testindeki Kategorilerin (Zengin-Fakir), Sosyoekonomik Düzeyin, ve Sosyal Kimliğe Yönelik Tehdidin ÖÇT Puanları Üzerindeki Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler	sd	Ortalama	F	p	partial
	Toplamı		Kare			η^2
ÖÇT Kategori (zengin-fakir)	619082	1	619082	15.04	.00	.11
ÖÇT Kategori x SED	30784	1	30783	.75	.39	.01
ÖÇT Kategori x Tehdit	14040	1	14040	.34	.56	.00
ÖÇT Kategori x SED x Tehdit	9647	1	9647	.23	.63	.00
Hata	4982096	121	41174			
SED	509072	1	509072	.06	.28	.03
Tehdit	170038	1	170037	1.21	.28	.01
SED x Tehdit	162849	1	162849	1.15	.29	.01
Hata	1.70	121	141136			

Tablo 5’te görüldüğü gibi sosyoekonomik düzeyin ve sosyal kimliğe yönelik tehdidin temel etkileri ise anlamlı değildir. İkili ya da üçlü ortak etkilerin de hiçbiri anlamlı çıkmamıştır.

Analiz sonuçları, örtük çağrışım testinde zengin ve iyi, fakir ve kötü kategorileri alt alta geldiğinde deneklerin ortalama tepki zamanlarının (956.18 milisaniye), zengin ve kötü, fakir ve iyi kategorileri alt alta geldiği duruma (1055.72 mili saniye) oranla anlamlı

biçimde daha kısa olduğunu göstermiştir (Wilk's $\lambda = .89$, $F(1,121)=15.04$, $p<.001$, partial $\eta^2=.11$).

Düşük ve yüksek sosyoekonomik düzeyden deneklerin, düşük ve yüksek sosyoekonomik grupların üyelerini olumlu ve olumsuz sıfatlar açısından (açık ölçümler) nasıl değerlendirdiğini test etmek amacı ile verilere 2 (deneklerin sosyoekonomik düzeyi; yüksek SED ve düşük SED) x 2 (tehdit var-tehdit yok) x 2 (zengin-fakir) faktörlü son faktörde tekrar ölçümlü varyans analizi uygulanmıştır. Ölçümlerin ortalama ve standart sapmaları Tablo 6'da verilmiştir. Çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) sonuçları deneklerin değerlendirmeleri üzerinde deneklerin sosyoekonomik düzeyi, değerlendirilen grubun sosyoekonomik düzeyi ve tehdit temel etkilerinin anlamlı olmadığını ancak deneklerin sosyoekonomik düzeyi ile değerlendirilen sosyoekonomik grup değişkenlerinin ortak etkisinin anlamlı olduğunu göstermiştir (Wilk's $\lambda = .72$, $F(2,120) = 23.80$, $p<.001$, partial $\eta^2=.28$). Çok değişkenli varyans analizini izleyen tekrar ölçümlü varyans analizi sonuçları Tablo 7'de sunulmuştur. Bu ortak etkinin olumlu ve olumsuz değerlendirmeler üzerindeki etkisini ayrı ayrı sınavan varyans analizi sonuçları da deneklerin sosyoekonomik düzeyinin ve değerlendirilen grubun sosyoekonomik düzeyinin ortak etkisinin deneklerin hem olumlu ($F(1,121)=31.22$, $p<.001$, partial $\eta^2=.21$) hem de olumsuz ($F(1,121)=34.18$, $p<.001$, partial $\eta^2=.22$) değerlendirmeleri üzerinde anlamlı olduğunu göstermiştir.

Deneklerin sosyoekonomik düzeyi ile değerlendirilen sosyoekonomik grup ortak etkisinin hangi gruplar arasında fark yarattığını test etmek amacı ile deneklerin sosyoekonomik düzeyi değişkeni sabit tutularak, alt sosyoekonomik düzeyden deneklerin düşük ve yüksek sosyoekonomik düzeye ilişkin olumlu ve olumsuz değerlendirmeleri ve yüksek sosyoekonomik düzeyden deneklerin düşük ve yüksek sosyoekonomik düzeye

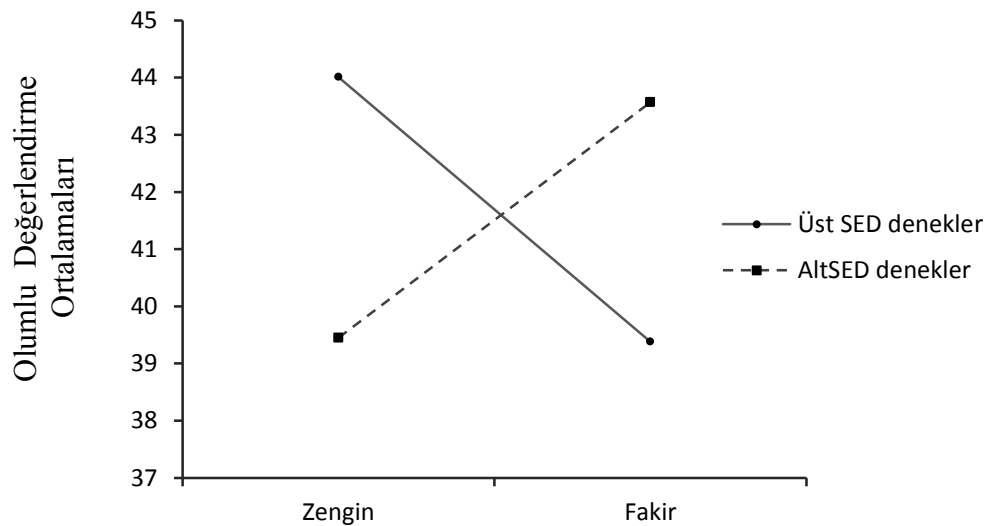
ilişkin olumlu ve olumsuz değerlendirmeleri bağımlı gruplar için t-testler ile karşılaştırılmıştır. Sonuçlar düşük sosyoekonomik düzeyden deneklerin düşük sosyoekonomik grubu (43.57) yüksek sosyoekonomik gruba (39.45) oranla daha olumlu değerlendirdiğini göstermiştir ($t(61)=2.91$, $p<.01$). Benzer olarak yüksek sosyoekonomik düzeyden denekler de yüksek sosyoekonomik grubu (44.01) düşük sosyoekonomik gruba (39.38) oranla daha olumlu değerlendirmişlerdir ($t(62)=6.89$, $p<.01$). Bu ortak etkinin grafiği Şekil 1’de gösterilmiştir.

Olumlu değerlendirmelere paralel olarak, düşük sosyoekonomik düzeyden deneklerin yüksek sosyoekonomik grubu (21.66) düşük sosyoekonomik gruba (18.84) oranla daha olumsuz değerlendirdiği ($t(61)=3.03$, $p<.01$), yüksek sosyoekonomik düzeyden deneklerin de düşük sosyoekonomik grubu (24.26) yüksek sosyoekonomik gruba (20.53) oranla daha olumsuz değerlendirdiği ($t(62)=5.77$, $p<.01$) bulunmuştur (Şekil 2). Gerek yüksek gerekse düşük sosyoekonomik düzeyden gelen denekler iç grupların dış gruptan daha olumlu değerlendirirken dış grubu iç gruplarından daha olumsuz değerlendirmişlerdir.

Bu çalışmada yanıt aranan sorulardan biri de yüksek ve düşük sosyoekonomik düzeyden gelen deneklerin sosyal kimliklerine yönelik bir tehdidin, onların sistemi meşrulaştırma eğilimleri ve adil dünya inançları üzerinde bir etkisi olup olmayacağıydı. Yüksek ve düşük sosyoekonomik düzeyden gelen deneklerin sosyal kimliklerine yönelik bir tehdidin olup olmamasının sistemi meşrulaştırma ve adil dünya inancı üzerindeki etkisini test etmek için verilere 2 (yüksek SED-düşük SED) x 2 (tehdit yok-tehdit var) faktörlü varyans analizi uygulanmıştır. Deneklerin sistemi meşrulaştırma eğilimi ve adil dünya inancı puanlarının ortalama ve standart sapmaları Tablo 8’de, varyans analizi sonuçları ise Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 6. Açık Ölçümlerin Ortalama ve Standart Sapmaları

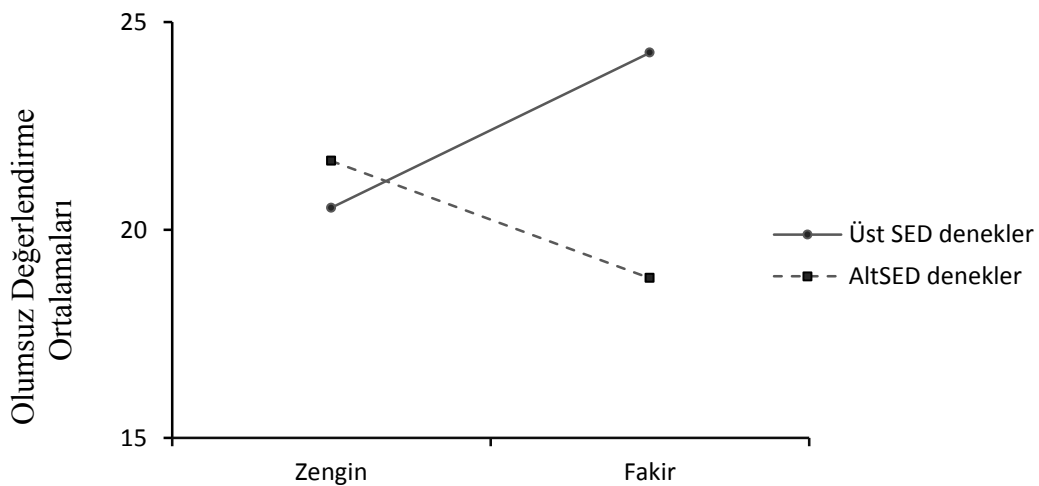
Değerlendirilen Grup	Denek SED	Tehdit		N	Ortalama	SS
Yüksek SED (Zengin)	Düşük SED	Tehdit var	Olumlu	31	37.81	7.76
			Olumsuz	31	21.42	6.49
	Yüksek SED	Tehdit yok	Olumlu	31	41.10	11.58
			Olumsuz	31	21.90	7.53
	Yüksek SED	Tehdit var	Olumlu	31	42.77	4.53
			Olumsuz	31	21.61	2.84
Düşük SED (Fakir)	Düşük SED	Tehdit var	Olumlu	31	42.45	7.44
			Olumsuz	31	19.26	6.72
	Yüksek SED	Tehdit yok	Olumlu	31	44.68	14.23
			Olumsuz	31	18.42	7.19
	Yüksek SED	Tehdit var	Olumlu	31	39.00	3.86
			Olumsuz	31	23.81	3.68
Yüksek SED	Tehdit yok	Olumlu	32	39.75	4.22	
		Olumsuz	32	24.72	3.52	

Şekil 1. Olumlu Değerlendirmeler Üzerindeki Sosyoekonomik Düzey x Değerlendirilen Sosyoekonomik Grup Ortak Etkisi

Tablo 7. Deneklerin Sosyoekonomik Düzeyinin, Sosyal Kimliğe Yönelik Tehdidin ve Değerlendirilen Grubun Sosyoekonomik Düzeyinin Olumlu ve Olumsuz Değerlendirmeler Üzerindeki Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Bağımlı Değişken	Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kare	F	P	partial η^2
Değerlendirilen SED	Olumlu	4.29	1	4.29	.11	.74	.00
	Olumsuz	13.07	1	13.07	.67	.42	.00
Değerlendirilen SED x Denek SED	Olumlu	1196	1	1196	31.21	.00	.21
	Olumsuz	672.30	1	672.30	34.18	.00	.22
Değerlendirilen SED x Tehdit	Olumlu	30.41	1	30.41	.79	.38	.01
	Olumsuz	12.17	1	12.17	.62	.43	.01
Değerlendirilen SED x Denek SED x Tehdit	Olumlu	1.71	1	1.71	.05	.83	.00
	Olumsuz	75.96	1	75.96	3.86	.06	.03
Hata	Olumlu	4636	121	38.31			
	Olumsuz	2379	121	19.67			

Şekil 2. Olumsuz Değerlendirmeler Üzerindeki Sosyoekonomik Düzey x Değerlendirilen Sosyoekonomik Grup Ortak Etkisi

Tablo 8. Adil Dünya İnancı ve Sistemi Meşrulaştırma Ölçümlerinin Ortalama ve Standart Sapmaları

Denek SED	Tehdit		N	Ortalama	SS
Düşük SED	Tehdit var	Genel Adil Dünya İnancı	31	19.65	9.34
		Kişisel Adil Dünya İnancı	31	25.81	10.75
		Sistemi Meşrulaştırma	31	21.10	10.45
	Tehdit Yok	Genel Adil Dünya İnancı	31	26.00	8.67
		Kişisel Adil Dünya İnancı	31	29.84	12.14
		Sistemi Meşrulaştırma	31	25.68	7.92
Yüksek SED	Tehdit var	Genel Adil Dünya İnancı	31	19.74	7.56
		Kişisel Adil Dünya İnancı	31	16.74	8.78
		Sistemi Meşrulaştırma	31	22.35	6.95
	Tehdit yok	Genel Adil Dünya İnancı	32	20.60	7.66
		Kişisel Adil Dünya İnancı	32	28.31	8.21
		Sistemi Meşrulaştırma	32	24.06	7.75

Analiz sonuçları tehdit temel etkisinin genel adil dünya inancı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu göstermiştir ($F(1,121)=5.84$, $p<.05$, partial $\eta^2=.05$). Grup ortalamaları, sosyal kimliği tehdit edilen deneklerin genel adil dünya inançlarının (19.69) böyle bir tehditle karşılaşmayanlara (23.30) oranla daha düşük olduğunu göstermiştir. Tehdit sistemi meşrulaştırma eğilimi üzerinde de anlamlı bir etkiye sahiptir $F(1,121)=4.41$, $p<.05$, partial $\eta^2=.04$). Sosyal kimlikleri tehdit edilen denekler (21.73) tehdit edilmeyen deneklere (24.87) oranla sistemi daha az meşrulaştırmışlardır. Deneklerin sosyoekonomik düzeyi temel etkisi anlamlı değildir. Bu bulgu düşük ve yüksek statülü deneklerin sistemi meşrulaştırma eğilimlerinin, kişisel adil dünya inançlarının ve genel adil dünya inançlarının farklı olmadığına işaret etmektedir. Sosyoekonomik düzey ve tehdit ortak etkisi de anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 9. Deneklerin Sosyoekonomik Düzeyinin ve Sosyal Kimliğe Yönelik Tehdidin Deneklerin Sistemi Meşrulaştırmaları ve Adil Dünya İnançları Üzerindeki Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Bağımlı Değişken	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p	partial η^2
Denek SED	GADİ	220.19	1	220.19	3.17	.08	.03
	KADİ	2.73	1	2.73	.03	.87	.00
	SM	1.00	1	1.00	.01	.91	.00
Tehdit	GADİ	405.67	1	405.67	5.84	.00..12	.21
	KADİ	245.20	1	245.20	2.41	.04	.02
	SM	308.87	1	308.87	4.41		.04
Denek SED x Tehdit	GADİ	236.54	1	236.54	3.41	.07	.03
	KADİ	47.33	1	47.33	.47	.50	.00
	SM	64.47	1	64.47	.92	.34	.01
Hata	GADİ	8406	121	69.48	.05	.83	.00
	KADİ	12293	121	101.60	3.86	.05	.03
	SM	8470	121	70.00			

GADİ: Genel Adil Dünya İnanıcı. KADİ: Kişisel Adil Dünya İnanıcı. SM: Sistemi Meşrulaştırma

IV. TARTIŞMA

Bu bölümde araştırma verilerinden elde edilen bulgular üzerine yapılan yorum ve tartışmalara yer verilmiştir. Bu çalışmada, düşük sosyoekonomik düzeyden ve yüksek sosyoekonomik düzeyden öğrencilerin sosyal kimliklerinin tehdit edildiği ve edilmediği koşullarda iç gruplarına ve dış gruba yönelik değerlendirmeleri açık ve örtük ölçümler kullanılarak karşılaştırılmıştır. Ayrıca çalışmada öğrencilerin sosyal kimlik tehdidine maruz kaldıkları ve kalmadıkları durumlarda adil dünya inançları ve sistemi meşru algılama düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı da sınanmıştır.

Araştırmada test edilen ilk iki hipotez yüksek sosyoekonomik düzeyden öğrencilerin hem örtük ölçümlerde hem de açık ölçümlerde iç grup yanlılığı sergileyeceği yönünde oluşturulmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgular yüksek sosyoekonomik düzeyden öğrencilerin Örtük Çağrışım Testinin zengin-iyi ve fakir - kötü eşleştirmesine fakir-iyi ve zengin-kötü eşleştirmesine kıyasla daha hızlı tepki verdiğini göstermiştir. Başka bir deyişle yüksek sosyoekonomik düzeyden öğrenciler zenginleri fakirlerden daha olumlu değerlendirme eğiliminde olmuşlardır. Benzer şekilde açık ölçümlerde de yüksek sosyoekonomik düzeyden öğrenciler zenginleri fakirlerden anlamlı biçimde daha olumlu değerlendirmişlerdir. Bu bulgular çalışmada test edilen ilk iki hipotezi destekler niteliktedir. Araştırmanın üçüncü ve dördüncü hipotezi ise düşük sosyoekonomik düzeyden öğrencilerin açık ölçümlerde iç grup yanlılığı sergilerken, örtük ölçümlerde dış grup yanlılığı sergileyecekleri yönündedir. Araştırma bulguları düşük sosyoekonomik düzeyden öğrencilerin, açık ölçümlerde fakirleri zenginlerden daha olumlu değerlendirerek iç grup yanlılığı yaptıklarını, örtük ölçümlerde ise zenginleri fakirlerden daha olumlu değerlendirerek dış grup yanlılığı yaptıklarını göstermektedir. Literatürde bu bulguları destekler nitelikte birçok araştırma mevcuttur. Greenwald ve arkadaşlarının (1998) zenci

ve beyaz bireylerle yürüttükleri çalışmalarında katılımcıların büyük bir çoğunluğunun düşük statülü grup olan zencilerle olumsuz kelime eşleştirmelerine, yüksek statülü grup olan beyazlarla olumsuz kelime eşleştirmelerine göre daha hızlı tepki verdiklerini bulmuşlardır. Araştırmacılar hem beyaz hem de zenci katılımcıların çoğunun beyazlara kıyasla zencileri daha olumsuz değerlendirdiklerini belirtmişlerdir. Aynı çalışmadan elde edilen açık ölçüm verilerine göre ise hem zenciler hem de beyazlar iç gruplarını daha olumlu olarak değerlendirmiş, hatta zenciler açık ölçümlerde beyazlara göre daha güçlü bir iç grup yanlılığı sergilemiştir. Banaji, Greenwald ve Rosier'in (1997) Yale Üniversitesi öğrencileri ile yürüttükleri çalışmalarında ilk olarak iç grup ve dış grup yanlılığının örtük ve açık düzeyleri karşılaştırılmıştır. Açık duygu termometresinden elde edilen verilere göre Afrika kökenli Amerikalı öğrencilerin Avrupa kökenli Amerikalı öğrencilerden anlamlı olarak kendi gruplarına daha olumlu atıflarda bulunduğu görülmüştür. Örtük Çağrışım Testi kullanılarak alınan örtük değerlendirmelere göre ise Afrika kökenli Amerikalı öğrencilerin Avrupa kökenli Amerikalı öğrencilere göre iç gruplarına daha az hoş olan atıflarda buldukları görülmüştür.

Bireylerin tutumlarını, inançlarını, değerlerini, amaçlarını ve tercihlerini öğrenmek amacıyla öz bildirim dayalı açık ölçümler hızlı ve etkin olması, kullanımının rahat olması ve ekonomik olması gibi nedenlerle sosyal psikoloji literatüründe sıklıkla tercih edilmektedir (Brunel, Tietje ve Greenwald, 2004). Açık ölçümler kullanırken araştırmacılar insanların tutum, değer ve inançlarının bilincinde olduğu ve kendilerine sorulduğunda doğru bir biçimde tutum, değer ve inançlarını aktardıklarını varsayarlar. Ancak yapılan araştırmalar bu varsayımın her zaman geçerli olmadığını, insanların düşüncelerini ortaya çıkarmada her zaman gönüllü ve istekli olmadıklarını göstermiştir (Greenwald ve Banaji, 1995). Bununla birlikte açık ölçümlerin kullanılmasının insanlarda

izlenim yönetimi oluşturabileceği ve buna bağlı olarak sosyal istenirlik açısından insanların yanlı yanıtlar verebileceği düşünülmektedir. Örtük ölçümlerde ise insanlar tutumlarına odaklanmadan maskelenmiş bir araştırma sorusu içerisinde verilen direktifleri yerine getirirler. Bu tip örtük ölçüm tekniklerinin kullanıldığı çalışmalarda katılımcılar bir deneye katıldıklarının farkındadırlar ancak tam olarak neyin araştırıldığının farkına varamazlar. Böylece tutumların eylem üzerindeki güçlü etkisi daha net olarak ölçülebilir (Greenwald, 1990). Tutum araştırmalarında kullanılan açık ve örtük ölçüm tekniklerinden elde edilen bulguların farklı oluşu araştırmacıların, daha fazla örtük ölçüm teknikleri kullanmalarına neden olmuştur. Nosek, Banaji ve Greenwald'ın (2002) bir internet sitesinde yürüttükleri ve yaklaşık 120,000 beyaz ve zenci katılımcıya ulaştıkları çalışmalarında zencilerin açık ölçümlerde güçlü bir iç grup yanlılığı yaparken, örtük ölçümlerde dış grup yanlılığı yaptıkları bulunmuştur.

Düşük statülü grup üyelerinin açık ölçümlerde iç grup yanlılığı sergilerken örtük ölçümlerde dış grup yanlılığı sergilemeleri sosyal kimlik kuramı ve sistemi meşrulaştırma kuramları açısından ele alınabilir. Sistemi meşrulaştırma kuramına göre düşük statülü grup üyesi olumlu bir izlenim oluşturmak ve sosyal arzu edilirlilik nedeni ile açık ölçümlerde iç grup yanlılığı, örtük ölçümlerde ise dış grup yanlılığı sergileyecektir (Jost ve arkadaşları, 2004). Sosyal kimlik kuramı ise düşük statülü grup üyelerinin sosyal kimliklerini yüceltmek amacı ile iç grup yanlılığı sergileme eğiliminde olacaklarını savunmaktadır.

Araştırmada test edilen bir diğer hipotez sosyal kimliğin tehdit edildiği koşulda iç grup üyelerinin daha fazla iç grup yanlılığı yapacağı ya da dış grubu daha çok değersizleştireceği yönündeydi. Düşük ve yüksek sosyoekonomik düzeyden öğrencilerin iç grup yanlılıkları ya da dış grubu değersizleştirmeleri sosyal kimlik tehdidinin olduğu ve olmadığı koşullarda karşılaştırılmıştır. Ancak ne açık ne de örtük ölçümlerde sosyal kimlik

tehdidi temel etkisi anlamlı bulunmamıştır. Sosyal kimlik tehdidi yaygın olarak iç grubun statüsünün veya performansının dış grubun statüsünden veya performansından düşük olduğu bilgisinin iç grup üyelerinde dış grup üyelerine oranla değersizlik yaratması şeklinde tanımlanmaktadır (Maass, Cadinu, Guarnieri ve Graselli, 2003). Bu tip bir tehdit durumunda iç grup üyeleri ya dış grubu aşağılayarak veya kendi gruplarını savunmaya geçerek tepki verirler. Cadinu ve Reggiori'nin (2002) çalışmasında sosyal kimlikleri tehdit edilen meslek çalışanları, herhangi bir tehdide maruz kalmayan meslek çalışanlarına göre dış gruplarını daha fazla değersizleştirme eğiliminde olmuşlardır.

Olumlu bir sosyal kimlik insanların olumlu bir benlik değeri geliştirebilmelerini sağlamaktadır. Bu bağlamda olumlu bir sosyal kimlik ancak ve ancak dış grupla yapılan karşılaştırma sonucunda iç gruba yönelik olumlu bir yanlılık geliştirilmesi ile sağlanabilir. İç gruba yönelik olumlu yanlılık sergilemek iç grup üyelerinin benlik değerini arttıracaktır. Bununla birlikte iç gruba yönelik algılanan bir tehdit durumunda grup üyesinin benlik değeri de tehdit edilecek ve dış gruba karşı olumsuz tutum ve ayrımcılık artacaktır. Ancak Ellemers, Spears ve Doosje (2002) dış grubu değersizleştirme ve dış gruba karşı artan ayrımcılığın ancak belirli koşullarda ortaya çıkabileceğini, her koşulda ortaya çıkmayacağını belirtmişlerdir. Buna göre dış grubu değersizleştirme ve dış gruba yönelik artan ayrımcılık iç grubu ile yüksek düzeyde özdeşim kuran bireylerde iç grubu ve benliği tehdit edildiğinde ortaya çıkacaktır. Bu bulgulardan hareketle araştırma hipotezinin desteklenmemesi, yaratılan sosyal kimlik tehdidi koşulunun yeterince etkili olmaması ile ilişkili olabilir. Ayrıca Ellemers, Spears ve Doosje'nin (2002) vurgu yaptığı iç grup ile özdeşim düzeyi bu çalışmada ele alınmamış, sadece manipülasyon kontrolü için araştırmanın sonunda tüm katılımcılara kendilerini hangi sosyoekonomik sınıfa dahil hissettikleri ile bilgi alınmıştır.

IV.1.Sosyal Kimlik Tehdidi ve Sistemi Meşru Algılama Arasındaki İlişkiler

Toplumda sosyal statü, sosyoekonomik durum, eğitim düzeyi, din, cinsiyet, ırk gibi pek çok alanda eşitsizlikler vardır. Bu eşitsizlikler nedeni ile toplumda avantajlı ve dezavantajlı gruplar ortaya çıkmaktadır. Gruplar arasındaki bu eşit olmayan güç dağılımı gruplar arasında farklı ideolojileri destekleme eğilimine ve farklı davranış örüntüleri sergilemelerine neden olmaktadır. Literatürdeki birçok araştırma avantajlı grupların eşitsizlikler sonucunda kendi konumlarını daha güçlü ve meşru kıldıklarını dezavantajlı grupların ise bu eşitsizlikleri kabullenerek içselleştirdiklerini ve rasyonelleştirme yoluna gttiklerini öne sürmüştür (Jost ve Banaji, 1994; Jost ve Burgess, 2000; Jost, 2001; Kay ve Jost, 2003; Jost ve arkadaşları, 2005). Bu görüşten yola çıkarak bu çalışmada düşük ve yüksek sosyoekonomik düzeyden üniversite öğrencilerinin sosyal kimliklerinin tehdit edildiği ve böyle bir tehdidin olmadığı koşullarda sistemi meşrulaştırma güdülerinde bir farklılık olup olmadığı sorusuna yanıt aranmıştır. Sistemi meşrulaştırma araştırmalarında sosyal kimlik tehdidinin yaygın olarak çalışılmaması, genel olarak sisteme ve statükoya yönelik tehdidin etkileri üzerine çalışmalar yürütülmesi bu çalışmada yanıt aranan araştırma sorusunun temelini hazırlamıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre sosyoekonomik düzey temel etkisi anlamlı olmamakla birlikte, sosyal kimliği tehdit edilen deneklerin, böyle bir tehdiye maruz kalmayan deneklere göre anlamlı olarak sistemi daha az meşrulaştırdıklarını göstermektedir.

Sistemi meşrulaştırma kuramı literatüründe sosyal sisteme yönelik tehdit ve saldırı olduğu durumlarda insanların statükoyu korumak adına daha fazla sistemi meşrulaştırdıklarına yönelik araştırma bulguları mevcuttur (Kay ve Jost, 2003; Jost ve arkadaşları, 2005). Jost ve arkadaşları (2003) sisteme yönelik bir saldırı olduğunda insanların statükoya verdikleri desteği arttırdıklarını ve sisteme yönelik bir tehdidin

varlığında insanların yüksek ve düşük statülü gruplar arasındaki farklılıkları arttırıcı kalıp yargıları kullanarak daha fazla sistemi meşrulaştırdıklarını savunmuşlardır. Literatürde düşük ve yüksek statülü grup üyelerinin sosyal kimliklerine yönelik bir tehdit olduğu koşulda sistemi meşru algılama düzeylerine ilişkin yaygın bir bilgi olmamakla birlikte sistemi meşrulaştırma kuramcıları sisteme yönelik tehdidin algılandığı durumlarda düşük statülü grup üyelerinin daha fazla sistemi meşrulaştırma eğiliminde olduğunu belirtmektedir (Jost ve arkadaşları, 2005).

Araştırmada yanıt aranan bu araştırma sorusuna yönelik elde edilen bulgularda sosyoekonomik düzey temel etkisinin anlamlı çıkmaması, başka bir deyişle düşük ve yüksek sosyoekonomik düzeyden öğrencilerin sosyal kimliklerinin tehdit edildiği ve edilmediği koşullarda sistemi meşru algılama düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaması araştırmada yaratılan tehdit koşulunun yeterince etkili olmadığını akla getirmektedir. Bununla birlikte hem yüksek hem de düşük sosyoekonomik düzeyden öğrencilerin sosyal kimliklerinin tehdit edildiği koşulda sistemi daha az meşru algılamaları, kendilerine sunulan tehdit cümlesini bir bilgi ve bir hatırlatma olarak algılamış oldukları şeklinde yorumlanabilir.

IV.2.Sosyal Kimlik Tehdidi ve Adil Dünya İnancı Arasındaki İlişkiler

Araştırmada yanıt aranan bir diğer soru düşük ve yüksek sosyoekonomik düzeyden üniversite öğrencilerinin sosyal kimliklerine yönelik bir tehdidin olduğu ve olmadığı koşullarda adil dünya inançlarında bir farklılık olup olmadığıdır.

Lerner (1980), adil dünya inancı yüksek olan insanların, dezavantajlı grupların mevcut durumlarını hak ettiklerine veya bu eşitsizliklerin karşılığında ödüller alacaklarına inandıklarını savunur. Adil dünya inancı düşük olan bireyler ise dünyanın adil olmadığını ve herkesin her zaman hak ettiğini yaşamadığını düşündükleri için dezavantajlı gruplara

karşı olumlu tutum sergileme eğiliminde olacaklardır. Bu görüşten hareketle bu çalışmada bireylerin sosyal kimliği tehdit edildiğinde adil dünya inançlarında ne gibi bir farklılık olacağı araştırılmıştır. Kuramsal çerçeve ve literatürde yapılan çalışmalardan hareketle bu çalışmada düşük sosyoekonomik düzeyden öğrencilerin sosyal kimliklerinin tehdit edildiği koşulda, herhangi bir tehdidin olmadığı koşula göre, içinde buldukları statü ilişkili dezavantajlı durumu dünyanın adaletsiz olduğu inancı ile ilişkilendirecekleri düşünülmüştür. Bununla birlikte sosyal kimliği tehdit edilen yüksek sosyoekonomik düzeyden öğrencilerin mevcut durumlarını meşrulaştırmak ve adil göstermek amacı ile adil dünya inançlarının artacağı düşünülmekteydi. Ancak elde edilen bulgularda sosyoekonomik düzey temel etkisi anlamlı çıkmamış ve her iki grubun sosyal kimlik tehdidi koşulunda adil dünya inançları düşmüştür. Bu durumun yine sosyal kimlik tehdidi koşulunun etkinliği ile ilgili olabileceği deneklerin kendilerine sunulan tehdit cümlesini bir bilgi ve bir hatırlatma olarak algılamış olabileceği düşünülmektedir.

Son yıllarda yapılan çalışmalara paralel olarak bu çalışmada da adil dünya inancı kişisel ve genel olarak iki ayrı formda ölçülmüştür. Sutton ve Douglas'ın (2005) çalışmalarında kişisel adil dünya inancının daha çok psikolojik iyi olma hali ile ilişkili olduğu, genel adil dünya inancının ise daha çok sosyal sonuçlarla ilişkili olduğu öne sürülmüştür. Bu bağlamda bu çalışmada özellikle düşük sosyoekonomik düzeyden öğrencilerin sosyal kimliklerinin tehdit edildiği koşulda hem kişisel adil dünya inançlarının hem de genel adil dünya inançlarının yüksek sosyoekonomik düzeyden öğrencilere göre daha düşük olmasını beklemek akla uygun bir çıkarım olacaktır. Ancak çalışmadan elde edilen sonuçlara göre gerek tehdit koşulu gerekse tehdidin olmadığı koşulda deneklerin kişisel adil dünya inançlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Çalışmanın bulgularına genel olarak bakıldığında, bu çalışmada ileri sürülen hipotezlerin bir kısmı desteklenmiş ve elde edilen bulgular literatürdeki çalışmalar kapsamında değerlendirilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışma düşük ve yüksek sosyoekonomik düzeyden üniversite öğrencilerinin sosyal kimliklerinin tehdit edildiği ve herhangi bir sosyal kimlik tehdidinin olmadığı koşulda iç gruba ve dış gruba yönelik değerlendirmeleri açık ve örtük ölçümler kullanılarak incelenmiştir. Çalışmada ayrıca sosyal kimlik tehdidi ile sistemi meşrulaştırma ve adil dünya inancı arasındaki ilişkilere de yer verilmiştir.

Araştırma bulguları sistemi meşrulaştırma kuramını destekler niteliktedir. Analiz sonuçları açık ölçümlerde hem düşük hem de yüksek statülü grupların iç grup yanlılığı yaptıklarını, örtük ölçümlerde ise yüksek statülü grup üyelerinin iç grup yanlılığı yaparken düşük statülü grup üyelerinin dış grup yanlılığı yaptığını göstermiştir. Çalışmada sosyal kimlik tehdidinin iç grup yanlılığını ve dış gruba yönelik olumsuz değerlendirmeleri arttıracak hipotezi desteklenmemiştir. Araştırma bulguları sosyal kimlik tehdidinin her zaman iç grup yanlılığını ya da dış grubu değersizleştirmeyi artırmadığına işaret etmektedir. Ancak bu durumun olası bir diğer nedeni çalışmada kimlik tehdidi için yapılan manipülasyonun etkili olamaması olabilir. Çalışmada yaratılmak istenen sosyal kimlik tehdidi koşulunun yeterince etkili olmaması çalışılan örneklemin üniversite öğrencilerinden oluşuyor olması dolayısı ile üniversite öğrencilerinin kendilerine sunulan tehdit cümlelerini toplumumuzda var olan sosyal olgularla ilgili bir bilgi niteliğinde algılamış olmalarını akla getirmektedir. Bununla birlikte sosyal kimlik tehdidinin olduğu ve olmadığı koşullarda düşük ve yüksek sosyoekonomik düzeyden öğrencilerin sistemi meşru algılama düzeyleri arasında bir fark olup olmadığı sorusunda tehdit temel etkisi her iki grup için de anlamlı çıkmış ve her iki grubun sosyal kimlik tehdidi koşulunda sistemi daha az meşru algıladıkları görülmüştür. Benzer olarak sosyal kimlik tehdidi ve adil dünya inancı arasındaki ilişki incelenmiş ve her iki grubun sosyal kimlik tehdidinin olduğu

koşulda dünyayı daha az adil algıladıkları görülmüştür. Çalışmadan elde edilen bulgular, araştırmada oluşturulan sosyal kimliğe yönelik tehdidin, katılımcıların “dünyanın adil olmadığı” ya da “sistemim meşru olmadığı” yönündeki farkındalıklarını artırdığına ancak iç grup yanlılığını ya da dış grubu değersizleştirmeyi etkilemediğine işaret etmektedir. Gelecek çalışmalarda, deneklerin sosyal kimliklerine yönelik tehdidi ne derece tehdit edici olarak algıladıkları konusunda da bir ölçüm alınmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte sosyal kimlik tehdidinin etkinliğinin grup üyelerinin iç grupları ile kurdukları özdeşimin gücü ile de ilişkili olduğu göz önünde tutulduğunda daha sonra yapılacak olan çalışmalarda iç grupla özdeşim gücünün de dikkate alınmasının yararlı olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Banaji, M. R. ve Greenwald, A. G. (1995). Implicit gender stereotyping in judgments of fame. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 181-198.
- Banaji, M. R., Greenwald, A. G., ve Rosier, M. (1997). Implicit esteem: When collectives shape individuals. *Self & Identity Preconference*, Toronto.
- Bazerman, M. H., White, S. B. ve Lowenstein, G. F. (1995). Perceptions of fairness in interpersonal and individual choice situations. *Current Directions in Psychological Science*, 4, 39-42.
- Brewer, M.B. (1979). In-group bias in the minimal intergroup situation: A cognitive-motivational analysis. *Psychological Bulletin*, 86, 307- 334.
- Brown R.J., ve Turner J.C. (1981). Interpersonal and intergroup behavior. J. Turner ve H. Giles (Eds.), *Intergroup Behavior içinde*, ss. 33-65.
- Brunel, F. F., Tietje, B. C. ve Greenwald, A. G. (2004). Is the Implicit Association Test a valid and valuable measure of implicit consumer social cognition? *Journal of Consumer Psychology*, 14, 385-404.
- Cadinu, M., ve Reggiori, C. (2002). Discrimination of a low-status outgroup: The role of in-group threat. *European Journal of Social Psychology*, 32, 1-15.
- Cameron, L., Rutland, A., Brown, R., ve Douch, R. (2006). Changing children's intergroup attitudes toward refugees: Testing different models of extended contact. *Child Development*, 77, 1208-1219.

- Campbell D., Carr S. C. ve MacLachlan M. (2001). Attributing 'Third World' poverty in Australia and Malawi: A case of donor bias? *Journal of Applied Social Psychology, 31*, 409–430.
- Chen, E. S. ve Tyler, T. R. (2001). Cloaking Power: Legitimizing Myths and the Psychology of the Advantaged. Annette Y. Lee-Chai ve John A. Bargh (Eds.), *The Use And Abuse of Power: Multiple Perspectives On The Causes of Corruption* içinde (ss.241 – 261). Psychology Press, Philadelphia, PA.
- Dalbert, C. (1997). Coping with an unjust fate: The case of structural unemployment. *Social Justice Research; Special Issue "Job Loss, Unemployment and Social Injustices"*, 10, 175-189.
- Dalbert, C. (1999). The world is more just for me than generally: About the personal belief in a just world scale's validity. *Social Justice Research, 12*, 79–98.
- Dalbert, C. (1998). Belief in a just world, well-being, and coping with an unjust fate. L.Montada ve M.J. Lerner (Eds.), *Responses to victimizations and belief in a just world* (ss. 87-105). New York: Plenum Press.
- De Houwer J, Crombez G, Baeyens F,ve Hermans D. 2001. On the generality of the affective Simon effect. *Cognition and Emotion, 15*,189–206
- De Houwer J, ve Eelen P. 1998. An affective variant of the Simon paradigm. *Cognition and. Emotion,12*, 45–61
- Demirtaş, A. H. (2003). Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar. *İletişim Araştırmaları*, 123-144.

- Doosje, B., Spears, R., ve Ellemers, N. (1997). Self-stereotyping in the face of threatsto group status and distinctiveness: The role of group identification. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23, 538-553.
- Doosje, B., Spears, R., ve Ellemers, N. (2002). The dynamic and determining role of ingroup identification: Responses to anticipated and actual changes in the intergroup status hierarchy. *British Journal of Social Psychology*, 41, 57-76.
- Ellemers, N., Van Rijswijk, W., Roefs, M., ve Simons, C. (1997). Bias in Intergroup perceptions: Balancing group identity with social reality. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23, 186-198.
- Ellemers, N., ve Van Rijswijk, W. (1997). Identity needs versus social opportunities: The use of group-level and individual-level identity management strategies. *Social Psychology Quarterly*, 60, 52-65.
- Ellemers, N., Wilke, H. ve van Knippenberg, D. (1993). Effects of the legitimacy of low group or individual status on individual and collective status-enhancement strategies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 766–778.
- Ellemers, M., Spears, R., ve Doosje, B. (2002). Self and social identity. *Annual Review of Psychology*, 53, 161–186.
- Ellemers, N., (1994). The influence of socio-structural variables on identity Management strategies. W. Stroebe ve M. Hewstone (Eds.), *European review of social psychology*, Vol. 4 (ss. 27- 58). Chichester, UK: Wiley.
- Fazio, R. H., ve Olson, M. A. (2003). Implicit measures in social cognition research: Their meaning and use. *Annual Review of Psychology*, 54, 297-327.

- Falomir, J.M., Gabarrot, F., ve Mugny, G. (2009). Being similar versus being equal: Intergroup similarity moderates the influence of ingroup norms on discrimination and prejudice. *British Journal of Social Psychology*, 48(2), 253-273.
- Falomir, J. M., Muñoz-Rojas, D., Invernizzi, F., ve Mugny, G. (2004). Perceived in-group threat as a factor moderating the influence of in-group norms on discrimination against foreigners. *European Journal of Social Psychology*, 34, 135-153.
- Glick, P. ve Fiske, S. T. (2001). An ambivalent alliance: Hostile and benevolent sexism as complementary justifications for gender inequality. *American Psychologist*, 56(2), 109-118.
- Göregenli, M. (2003). Şiddet, Kötü Muamele ve İşkenceye İlişkin Değerlendirmeler, Tutumlar ve Deneyimler. İzmir Barosu Yayınları (İşkencenin Önlenmesinde Hukukçuların Rolü Projesi).
- Greenwald, A. G., McGhee, D. E., ve Schwartz, J. L. K. (1998). Measuring Individual differences in implicit cognition: The Implicit Association Test. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1464–1480.
- Greenwald, A. G., ve Banaji, M. R. (1995). Implicit social cognition: Attitudes, self-esteem, and stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102, 4-27.
- Greenwald, A. G. (1990). What cognitive representations underlie attitudes? *Bulletin of the Psychonomic Society*, 28, 254-260.

- Haines, E. L. ve Jost, J.T. (2000), Placating the powerless: Effects of legitimate and illegitimate explanation on effect, memory, and stereotyping. *Social Justice Research, 13(3)*, 219 – 236.
- Hewstone, M., ve Greenland, K. (2000). Intergroup conflict. *International Journal of Psychology, 35*, 136-144.
- Hinkle, S. ve Brown, R. (1990). Intergroup comparisons and social identity: Some links and lacunae. D. Abrams ve M. A. Hogg (Eds.), *Social identity theory: Constructive and critical advances*. New York, Harvester/Wheatsheaf.
- Hogg, M. A., ve Willimas, K. D. (2000). From I to we: Social identity and the collective self. *Group dynamics: Theory, research, and practice, 4*. 81-97.
- Hogg, M.A., ve Abrams, D. (1998). Prospects for research in group processes and intergroup relations. *Group Processes and Intergroup Relations, 1*, 7–20.
- Hogg, M. A. ve Turner, J. C. (1987). Social identity and conformity: A theory of referent informational influence. Doise, W. ve Moscovici, S. (Eds.), *Current Issues in European Social Psychology* içinde, Cambridge University Press.
- Hortaçsu, N., (1998) *Grup İçi ve Gruplar Arası Süreçler*, İmge, Ankara. Jacoby, L. L., Kelley, C., Brown, J. ve Jasechko, J. (1989). Becoming famous overnight: Limits on the ability to avoid unconscious influences of the past. *Journal of Personality ve Social Psychology, 56*, 326-338.
- Jetten, J., Postmes, T., ve McAuliffe, B. J. (2002). We're all individuals: Group norms of individualism and collectivism, levels of identification, and identity threat. *European Journal of Social Psychology, 32*, 189–207.

- Jost, J. T. ve Banaji, M. R. (1994). The Role of Stereotyping in System Justification and the Production of False Consciousness, *British Journal of Social Psychology*, 33(1), 1-27.
- Jost, J. T., Kivetz, Y., Rubini, M., Guermendi, G. ve Mosso, C. (2005). System-Justifying Functions of Complementary Regional and Ethnic Stereotypes: Cross-National Evidence. *Social Justice Research*, 18 (3), 305-333.
- Jost, J. T. ve Kramer, R. M. (2002). The system justification motive in intergroup relations. D.M. Mackie ve E.R. Smith (Eds.), *From prejudice to intergroup emotions: Differentiated reactions to social groups* içinde (ss. 227-245). New York: Psychology Press/Taylor & Francis.
- Jost, J. T. (1997). An Experimental Replication of the Depressed Entitlement Effect Among Women. *Psychology of Women Quarterly*, 21(3), 387 – 393.
- Jost, J. T. ve Burgess, D. (2000). Attitudinal Ambivalence and the Conflict Between Group and System Justification Motives in Low Status Groups. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(3), 293-305.
- Jost, J. T. ve Thompson, E. P. (2000). Group-based dominance and opposition to equality as independent predictors of self-esteem, ethnocentrism, and social policy attitudes among African Americans and European Americans. *Journal of Experimental Social Psychology*, 36, 209-232.
- Jost, J. T. (2001) Outgroup Favoritism and the Theory of System Justification: A Paradigm for Investigating the Effects of Socioeconomic Success on Stereotype Content. Gordon B. Moskowitz Ed., *Cognitive Social Psychology* içinde (ss. 89-102). The Princeton Symposium On The Legacy And Future Of Social Cognition.

- Jost, J. T. ve Hunyady, O. (2002). The psychology of system justification and the palliative function of ideology. *European Review Of Social Psychology*, 13, 111-153.
- Jost, J. T., Burgess, D. ve Mosso, C. (2001). Conflicts of legitimation among self, group, and system: The integrative potential of system justification theory. J.T. Jost and B. Major Eds., *The psychology of legitimacy: Emerging perspectives on ideology, justice, and intergroup relations* içinde (ss. 363-388). New York: Cambridge University Pres.
- Jost, J. T., Banaji, M. R. ve Nosek, B. A. (2004). A Decade of System Justification Theory: Accumulated Evidence of Conscious and Unconscious Bolstering of the Status Quo. *Political Psychology*, 2 (6), 881-919.
- Jost, J. T., Pelham, B. W., Sheldon, O. ve Sullivan, B. N. (2003). Social inequality and the reduction of ideological dissonance on behalf of the system: Evidence of enhanced system justification among the disadvantaged. *European Journal of Social Psychology*, 33, 13-36.
- Jost, J. T., Glaser, J., Kruglanski, A. W. ve Sulloway, F. (2003). Exception that prove the rule: Using a theory of motivated social cognition to account for ideological incongruities and political anomalies. *Psychological Bulletin*, 129, 383-393.
- Jost, J. T., Pelham, B. W. ve Carvallo, M. (2002). Non-conscious forms of system justification: Cognitive, affective, and behavioral preferences for higher status groups. *Journal of Experimental Social Psychology*, 38, 586-602.
- Jost, J.T., ve Kivetz, Y. (2000). System justification as a response to ideological threat in Israel. Unpublished data, Stanford University.

Karasawa, M. (1995). Group distinctiveness and social identity of a low-status group.

Journal of Social Psychology, 135, 329–338.

Kay, A. C., Jost, J. T. ve Young, S. (2005). Victim Derogation And Victim Enhancement

As Alternate Routes To System Justification. *Psychological Science, 16*, 240-246.

Kay, A. C. ve Jost, J. T. (2003). Complementary Justice: Effects of "Poor but

Happy" and "Poor But Honest" Stereotype Exemplars on System Justification and Implicit

Activation of the Justice Motive. *Journal of Personality and Social Psychology, 85* (5), 823-837.

Kluegel, J. R. ve Smith, E. R. (1986). Beliefs About Inequality: Americans' View Of What

Is And What Ought To Be. New York: Aldine De Gruyter. 3. Baskı.

Landy, D. ve Sigall, H. (1974). Beauty is talent: Task evaluation as a function of the

performer's physical attractiveness. *Journal of Personality and Social Psychology, 29*, 299-304.

Lane, K. A., Mitchell, J. P., ve Banaji, M. R. (2003). *Implicit group evaluation: Ingroup*

preference, outgroup preference, and the rapid creation of implicit attitudes.

Unpublished manuscript, Harvard University.

Lerner, M. J. (1980). The Belief In A Just World: A Fundamental Delusion. New York:

Plenum Press.

Maass, A., Cadinu, M., Guarnieri, G., ve Grasselli, A. (2003). Sexual harassment under

social identity threat: The computer harassment paradigm. *Journal of*

Personality and Social Psychology, 85, 853-870.

- Mlicki, P. P., ve Ellemers, N. (1996) 'Being Different or Being Better? National Stereotypes and Identifications of Polish and Dutch Students' *European Journal of Social Psychology*, 26(1), 97-114.
- Mummendey, A., ve Simon, B., (1989). Better or different? III: the impact of importance of comparison dimension and relative ingroup size upon intergroup discrimination. *British Journal of Social Psychology*, 28, 1-16.
- Mummendey, A., Simon, B., Dietze, C., Grunert., M., Haeger, G., Kessler, S., ve diğerleri.(1992). Categorization is not enough: Intergroup discrimination in negative outcome allocations. *Journal of Experimental Social Psychology*, 28, 125-144.
- Mummendey, A., Kessler, T., Klink, A. ve Mielke, R. (1999). Strategies to Cope With Negative Social Identity: Predictions by Social Identity Theory and Relative Deprivation Theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(2), 229-245.
- Nosek, B., Banaji, M., ve Greenwald, A.G. (2002). Harvesting implicit group attitudes and beliefs from a demonstration website. *Group Dynamics*, 6, 101-115.
- Nosek, B., Banaji M. (2001). The go/no-go association task. *Social Cognition*, 19, 625-66.
- Oakes, P. J. ve Turner, J. C. (1980). Social categorization and intergroup behaviour: Does minimal intergroup discrimination make social identity more positive? *European Journal of Social Psychology*, 10, 295-301.
- Oldmeadow, J. ve Fiske, S. T. (2007). System-Justifying Ideologies Moderate Status: Competence Stereotypes: Roles for Belief In A Just World And Social

Dominance Orientation. *European Journal of Social Psychology*, 37(6), 1135 – 1148.

Olson, J. M. ve Hafer, C. L. (2001). Tolerance of personal deprivation. J. T. Jost ve B. Major Eds. *The psychology of legitimacy: Emerging perspectives on ideology, justice, and intergroup relations* içinde (ss. 157-175). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Pittinsky, T. L. ve Matic, T. (2005). Global Bystander Non-intervention: Cross-level Insights on Cross-national Helping. Faculty Research Working Papers Series. John F. Kennedy School of Government or Harvard University.

Rubin, M. ve Hewstone, M. (1998). Social identity theory's self-esteem hypothesis: A review and some suggestions for clarification. *Personality and Social Psychology Review*, 2, 40-62.

Rustemli, A., Mertan, B., Çiftçi, O. (2000). In-Group Favoritism Among Native and Immigrant Turkish Cypriots: Trait Evolutions of In-Group and Out-Group Targets. *The Journal of Social Psychology*, 140 (1), 26-34.

Sidanius, J., Pratto, F. ve Mitchell, M. (1994). In-group identification, social dominance orientation, and differential intergroup social allocation. *The Journal of Social Psychology*, 134, 151-167.

Sutton, R. M. ve Douglas, K. M. (2005). Justice for all, or just for me? More evidence of the importance of the self-other distinction in just-world beliefs. *Personality and Individual Differences*, 39, 637-645.

Tajfel, H., Billig, M., Bundy, R.P., ve Flament, C. (1971). Social categorization and intergroup behavior. *European Journal of Social Psychology*, 1, 149- 177.

- Tajfel, H. (1982). Social psychology of intergroup relations. *Annual Review of Psychology*, 33, 1-59.
- Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1986). The social identity theory of inter-group behavior. S.Worchel and L. W. Austin (Eds.), *Psychology of Intergroup Relations* içinde. Chigago: Nelson-Hall.
- Turner, J. C. (1975). Social Comparison and Social İdentity: Some Prospects for Intergroup Behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 5, 5-34.
- Turner, J. C. (1991). *Social influence*. Buckingham: Open University Press.
- Turner, J. C. (1987). Rediscovering the social group: A self-categorization theory. Oxford Blackwell.
- Turner, J. C. (1982). Towards a cognitive redefinition of the social group. *Social identity and intergroup relations*, 2-48.
- Turner, J. ve Brown, R., (1978) "Social Status, Cognitive Alternatives and Intergroup Relations", *Differentiation Between Social Groups: Studies in the Social Psychology of Intergroup Relations*, H. Tajfel (der.), Academic Press, Londra, 201-300.
- Yıldırım, N. (2010). *Sivil Toplum Kuruluşu Gönüllülerinin Adil Dünya İnançları, Sosyal Baskınlık Yönelimleri ve Sistemi Meşru Algılama Düzeyleri*. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

EK I

Aşağıda bazı ifadeler sunulmuştur bu ifadelere ne ölçüde katılıp katılmadığınızı

belirtiniz. Uygun kutuya (X) işareti koyunuz.

		Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Biraz katılıyorum Biraz katılmıyorum	Katılmıyorum	Tamamen Karşıyım
1.	Dünyanın aslında adil bir yer olduğunu düşünüyorum.					
2.	İnsanların eninde sonunda ne hak ederlerse onu bulacaklarına inanıyorum.					
3.	Adaletin her zaman adaletsizlikler karşısında galip geleceğinden eminim.					
4.	Uzun vadede insanların adaletsizliklerin üstesinden geleceğine inanıyorum.					
5.	Hayatın her alanındaki adaletsizliklerin (örneğin iş hayatında, aile hayatında, politik hayatta vs.) bir kural olmaktan ziyade birer istisna olduğuna inanıyorum.					
6.	İnsanların önemli kararlar verirken adil olmaya gayret ettiklerine inanıyorum.					

EK II

Aşağıda bazı ifadeler sunulmuştur bu ifadelere ne ölçüde katılıp katılmadığınızı belirtiniz. Uygun kutuya (X) işareti koyunuz.

		Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Biraz katılıyorum Biraz katılmıyorum	Katılmıyorum	Tamamen Karşıyım
1.	Eninde sonunda başıma gelen her şeyi hak ettiğime inanıyorum.					
2.	Bana karşı genellikle adil davranılmıştır.					
3.	Çoğunlukla ne hak ettiysem onu bulmuşumdur.					
4.	Genel olarak baktığımda, yaşadığım olaylar adildir.					
5.	Hayatımdaki adaletsizlikler istisnai durumlardır.					
6.	Hayatta başıma gelen olayların çok büyük bir kısmının adil olduğuna inanıyorum.					
7.	Benimle ilgili verilen önemli kararların çoğunlukla adil olduğunu düşünüyorum.					

EK III

Aşağıda bazı ifadeler sunulmuştur bu ifadelere ne ölçüde katılıp katılmadığınızı belirtiniz. Uygun kutuya (X) işareti koyunuz.

		Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Biraz katılıyorum Biraz katılmıyorum	Katılmıyorum	Tamamen Karşıyım
1.	Genel olarak toplumumuzu adil bulurum.					
2.	Genelde Türk politik sistemi olması gerektiği gibi doğru bir biçimde işlemektedir.					
3.	Türk toplumu ciddi biçimde yeniden yapılandırılmaya ihtiyaç duymaktadır.					
4.	Türkiye, dünyada yaşanacak en iyi ülkedir.					
5.	İzlenen çoğu politika, toplumun çoğunluğunun yararınadır.					
6.	Bu toplumda herkes adil bir biçimde zenginlik ve mutluluktan payına düşeni alır.					
7.	Toplumumuz her yıl daha da kötüye gitmektedir.					
8.	Toplumumuz insanların genellikle ne hak ederlerse onu alacakları şekilde düzenlenmiştir.					

EK-IV

(Resim I)

(Resim II)

(Resim III)

(Resim IV)

FAKİR

(Kelime I)

YOKSULLUK

(Kelime II)

EK-V

(Resim I)

(Resim II)

(Resim III)

(Resim IV)

ZENGİN

(Kelime I)

SERVET

(Kelime II)